

Fredagen den 26 April 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades ett protokolls-utdrag för den 25 i denna månad.

Fortsattes föredragningen af Särskilda Utskottets för frågor rörande försvarsverkets ordnande Utlåtande N:o 2, med anledning af väckta motioner rörande landtförsvarets ombildning och dertill hörande frågor m. m.

19:de punkten.

Grefve af Ugglas: På frågans nuvarande ståndpunkt är jag tveksam angående Utskottets här gjorda förslag. Såsom en del af hela den organisationsplan, Utskottet uppgjort, skulle jag icke kunna annat än ogilla detsamma, men, då nu denna till större delen sönderfallit, kan jag betrakta det såsom ett särskildt förslag, afseende att utsträcka den öfning, beväringen hittills haft.

Då man ur denna synpunkt vill granska tillräckligheten af den öfning för beväringen, Utskottet föreslagit, måste man tillse storleken af den förstärkning, som med stammen skall sammanslås. På flera ställen i Betänkandet säges, att stammen skulle kunna upptaga 1 à 2 klasser af beväringen, men Utskottet synes icke hafva trott, att några svårigheter dervid skulle uppstå. Utskottet säger till och med sidan 10: »Tager man nu till stammen allt efter olika behof en, två eller tre beväringssklasser, så erhåller man på ett enkelt och lätt verkställbart sätt den aktiva arméens olika krigsberedskap på 50, 70 eller 90,000 man». Jag vill emellertid antaga, att Utskottet ansett åtminstone den tredje klassens intagande i arméen såsom en nödfallsåtgärd, och att man får inskränka sig till två klasser och kanske i första ögonblicket till en. Men då frågar jag, på hvad grund Utskottet kunnat anse den föreslagna öfningen tillräcklig. Jag har flera gånger genomläst Utskottets motiver, men har af dem icke kunnat hemta någon upplysning i detta afseende. Att man icke kan uppställa någon jemförelse emellan Svenska arméens och utländska arméers öfningar, erkänner Utskottet sjelft, men Utskottet säger derjemte, att några eftergifter i fordringarne på öfningarnes längd för den värnepligtiga massan torde kunna göras i följd af Svenska folkets *naturliga fallenhet* för militäryrket. Jag medgifver, att en sådan fallenhet finnes, men Utskottets militäre ledamöter få väl också medgifva, att det vore farligt att alltför mycket öfverskatta denna. Sedermera säger Utskottet, att det icke behöfs samma krigsbildning för en armé, hvilken

blott strider i eget land, som för den, hvilken måste städse vara färdig att strida i aflägsna länder. Om Utskottet anfört detta skäl därför, att vår armées *befäl* skulle behöfva mindre krigsbildning, skulle jag hafva kunnat medgifva dess betydelse, men jag påstår, att, med afseende å *truppen*, det förhållande, att den endast är afsedd till landets försvar, icke utöfvar något inflytande, ty terrängen må vara i eget eller annat land, så blir det dock alltid den mest bildade soldaten som bäst förstår att begagna sig deraf. Detta visade sig sednast förliden sommar under kriget emellan Preussen och Österrike, der den Preussiska soldaten visade stor förmåga att kunna begagna sig af terrängen. En viss tvekan angående den behöfliga öfningstiden för beväringen tyckes genomgå hela Utskottets Betänkande, och Utskottet säger, att, då det föreslagit en öfningstid af 60 dygn, det inskränkt sig till ett minimum, hvilket Utskottet kunnat anse någorlunda tillfyllestgörande, blott under det antagande, att under de före beväringens skeende öfningarne redan en del af krigsbildningen blifvit undångjord. Men jag vågar påstå, att det stöd krigsbildningen kan erhålla af dessa föregående öfningar, är temligen svagt. Jag ber att till stöd för min åsigt i denna fråga få citera några ord ur Landtförsvars-komitéens Betänkande. »En soldat kan möjligen blifva så god som två eller tre fiender; det är önskligt; det är tänkbart; men att göra en soldat så duglig, att han tillsammans med två föga utbildade bildar tre goda soldater, är icke möjligt. Stamsoldatens vana och goda föredöme kan gifva ledning och stöd för de oöfvade, kan undervisa dem med ord och handling och sålunda hjälpa dem att öfvervinna sina brister; men äro dessa brister alltför stora, kunna stamsoldaterna icke trycka duglighetens prägel på det hela. Många kunna öfverskylda bristerna hos få, men få icke bristerna hos flera. Den förträffligaste kärntrupp kan icke emottaga massor af oöfvade». Det ligger en djup sanning i dessa ord, Mine Herrar! Komitéen har också i öfverensstämmelse härmed föreslagit, att en del af beväringens manskapet, nemligen en fjerdedel, skulle erhålla större öfning tillsammans med stammen, och har härvid följt andra länders exempel. Om man, såsom Utskottet afsett, intager hela beväringen i stammen, kan sammanhållning icke vinnas. Vi skola komma ihåg, Mine Herrar, att man icke skapar en armé genom aggregat af individer, äfven om dessa äro fullt krigsbildade, lika litet som man kan bilda ett helt af partiklar, som sakna cohäsion. Det är, Mine Herrar, tvänne krafter, som verka till sammanhållningen inom en armé, och dessa äro, i första rummet kamratskapet, ty det är detta som stöder individen i farans stund, och vidare förtroendet till befälet, hvilket icke kan vinnas annat än genom bekanskap och sammanvaro.

Ehuru jag väl inser behofvet deraf, att beväringens nuvarande öfningar ökas, måste jag dock på de skäl, jag nu anfört, yrka afslag å förevarande punkt.

Friherre Bildt: För min del vill jag ej ingå i någon diskussion, angående den föreslagna öfningstidens större eller mindre tillräcklighet. Då Kammaren beslutat, att arméen skall bestå af stam och beväring, så måste stammens styrka och öfningstid vara de bestämmande faktorerna vid fråga om tiden för beväringens öfning. Nu är emellertid ej något definitivt bestämdt angående stammens, vare sig styrka eller

öfnings-tid, och då saknas ju alla de faktorer, som skola inverka bestämmande vid Kammarens beslut i denna fråga. Man kan således, enligt min åsigt, ej i frågans närvarande skick fatta något definitivt beslut. Öfver Utskottets förslag behöfver jag således ej yttra mig. Utskottets förslag om arméens stamstyrka och dess öfning äro för öfrigt redan jordade, och det torde ej vara lämpligt att kasta några skoflar mull å detsamma eller att plantera några blommor på den nyss gräfdä grafven.

Jag inskränker mig sålunda till att yrka afslag å den nu föredragna punkten.

Herr af Klint: Ingen, och minst af alla en militär, kan väl sätta i fråga nyttan af att kunna bibringa den största möjliga öfning åt dem, som i farans stund skola inträda i ledet, men förhållandena äro ej sådana, att Utskottet kunnat afgifva förslag i sådan rigtning. Utskottet har i stället fått tillse, hvilken öfningstid är den minsta möjliga, för att ändamålet skall vinnas, och Utskottet har aldrig, såsom en värd talare velat påstå, förklarat, att den föreslagna öfningstiden skulle vara *fullt* tillräcklig; Utskottet har deremot anfört de skäl, hvarföre det ej vågat föreslå någon längre. Man har uppdragit en jämförelse mellan Landtförsvars-komitéeens förslag och Utskottets, och dervid funnit, att en armé, sådan Utskottet föreslagit den, ej skulle i fasthet och styrka kunna mäta sig med den af komitéeen föreslagna. Det har aldrig fallit mig in att våga påstå, att den öfning, som beväringsskapet enligt Utskottets förslag skulle erhålla, vore fullt jämförlig med hvad denna komité föreslagit, likasom ingen skulle högre än jag önska, att komitéeens förslag kunde blifva Riksdagens beslut, men då sådant beklagligtvis ej låter sig göra, och då man ej numera kan, på sätt komitéeen hemställt, uttaga endast en fjerdedel af beväringen att öfvas med stammen, så lär enda möjliga sättet, att ernå det åsyftade resultatet, blifva att beträda den väg, Utskottet föreslagit. Man har spårat en viss tvekan i Utskottets förslag. Ja, Mine Herrar, Utskottet har verkligen tvekat, huruvida det skulle våga föreslå en så ringa öfningstid som 60 dagar, men Utskottet har, hellre än att utsträcka sina påståenden längre än som vore möjligt att verkställa, då nemligen hela klasser af beväringen skulle årligen exerceras, nöjt sig med en tid af 60 dagar; jag förstår för öfrigt icke, huru de Herrar, som yrka en längre öfningstid, hafva tänkt sig möjligheten af att under närvarande förhållanden införa en sådan.

Egentliga orsaken till den opposition, som Utskottets förslag rönt från en af mina motståndare, torde vara dennes ganska naturliga faderskärlek för Landtförsvars-komitéeens åsigter. Deremot kan jag ej finna någon giltig grund till motståndet från en annan talare. Han sade, att man saknar de bestämmande faktorerna vid fråga om tiden för beväringens öfning. Den ena faktorn skulle naturligtvis vara stammens storlek. Utskottet har föreslagit denna till 23,000 man; Kammaren har i stället förklarat, att den indelta arméen i dess närvarande skick skall bibehållas. Om dess styrka är den värde talaren ej i okunnighet, och således lär ej denna faktor saknas för bestämmandet af beväringsskapets vapenöfningar. Den andra faktorn skall förmodligen vara stammens öfningstid. Äfven härom torde talaren ej kunna sväfva i ovisshet.

Om han behagar genomläsa Utskottets förslag, så finnes deri föreslagen samma öfningstid som i Landtförsvars-komitéens Betänkande; går han till den närvarande verkligheten, så finnes nu ungefär samma öfningstid. Äfven om denna faktor kan således icke sägas, att den saknas. Men, Mine Herrar, äfven om man saknade dessa faktorer, så har man väl sjelf tänkt sig, huru lång tid beväringen bör och, under närvarande förhållanden, kan öfvas. Minst af alla bör väl den, som så ofta deltagit i handläggningen af militära frågor, som under dessa sammanträden så lifligt vitsordat behöfvat af en utsträckning af beväringinstitutionen, derom sväfvat i okunnighet. Jag kan således ej finna, att han egt fog för sitt påstående, att vi skulle sakna de bestämmande faktorerna i fråga om öfningstiden för beväringen.

Man har äfven yttrat, att den korta öfningstid, Utskottet föreslagit, skulle verka derhän, att det nödiga sambandet mellan befäl och trupp ej ernådades. Det är klart, att sambandet ökas, i samma mån befäl och trupp äro mera tillsammans, men jag återkommer till hvad jag förut yttrat: huru viljen J, Mine Herrar, gå till väga för att vinna än vidare utsträckning af beväringsofningarne? Huru lång tid om året skola alla dessa beväringssynglingar, uppgående till nära 20,000 man i hvarje klass, öfvas, för att den önskade, innerliga föreningen mellan befäl och trupp skall ernås? Det torde blifva svårt att uppgifva någon bestämd tidrymd. En siffra, visserligen approximativ, men dock sådan, att den ej torde gifva anledning till alltför stora misstag, kan erhållas genom jemförelse med första årets rekryter. Dessa kunna i behöfvets stund insättas i ledet, och då bör väl detsamma gälla i afseende å beväringssynglingarne. Till den af mina motståndare, som först yttrade sig, ber jag att få ställa följande yttrande: lika tydligt som det är, att jag ej vågar mig in alltför djupt i bedömandet af den minsta möjliga tiden för en ryttares utbildning, lika säkert torde det väl vara, att jag kan ega något vitsord i fråga om den tid, en infanterist behöfver för att dansas, och då jag ej fruktar att åtaga mig ansvaret för att tillstyrka den här föreslagna öfningstiden, så bör väl äfven han kunna våga det. Skulle likväl Kammarens majoritet vilja utsträcka öfningstiden ännu längre, så skall jag ej tveka att följa, men anser sig Kammararen ej kunna våga detta, så bör den åtminstone bifalla Utskottets förslag.

Jag anhåller om proposition på bifall af nu föredragna punkt.

Grefve Lagerberg: Under början af diskussionen angående detta Betänkande hade jag äran att tillkännagifva, att jag icke kunde instämma i alla de förslag, Utskottet framställt. Jag nämnde då äfven, att jag icke kunde dela Utskottets åsigt, angående befälens utbildning och utsträckta vapenöfningar dels för stammen och dels för beväringen. Jag har icke funnit skäl att frångå denna åsigt, och instämmer således hufvudsakligen med den förste värde talaren. Men om man tager i betraktande, att den nuvarande tiden för beväringens exercis utgör endast 30 dagar, så måste man medgifva, att ett ganska stort steg i afseende å arméens tjenstbarhet är taget, om, på sätt Utskottet föreslagit, öfningstiden fördubblas. Jag skulle visserligen önska, att beväringens öfningstid blefve ökad med ytterligare 60 dagar och ännu mera, men, man må vara genomträngd af huru stor önskan att kunna uppdrifva

den militäriska skickligheten hos truppen som helst, så måste man dock inse, att det för närvarande icke låter sig verkställa, emedan det skulle vara förenadt med så stora kostnader, att Nationen icke skulle kunna åtminstone under nuvarande förhållanden bära dem. Man får icke eftersträfvat det bättre på det godas bekostnad, och, kan man lyckas få beväringens öfningstid ökad med 30 dagar, så är det väl det vackraste resultat, man kunde hoppas. Att yrka på mera, är att skjuta öfver målet. Nu är att tillse, huruvida den af Utskottet föreslagna öfningen för beväringen är tillräcklig för dennas införlifvande med den af Utskottet föreslagna stammen, eller möjligen med den nuvarande stammen; och då synes mig uppenbart, att den af Utskottet föreslagna tid ej är att förakta. En föregående talares anmärkning, att i frågans nuvarande skick de bestämmande faktorerna för beväringens öfning icke finnas, kan jag icke förstå. Det är naturligt, att, om stammen är mera öfvad, behöfver beväringen mindre öfning och att, om stammen är mindre öfvad, beväringen behöfver mera öfning, likasom att, om befälet är mindre öfvadt, truppen måste erhålla desto större öfning. Om nu, såsom Utskottet föreslagit, befälet ökas, stammen öfvas mera än förut och beväringens öfning fördubblas, torde några bestämmande faktorer ej behöfva angifvas. En värd talare har sagt, att, om det skulle befinnas, att den af Utskottet föreslagna öfningstid icke vore tillräcklig, att, om arméens färdighet icke blefve med denna öfningstid så stor som önskligt vore, ingenting hindrade, att Kongl. Maj:t afläte en proposition med tillkännagifvande, att ökad befäl och ökade öfningar behöfdes. Jag delar i allo denna åsigt, men man måste medgifva, att, om nu öfningstiden fördubblas, ett stort steg blifvit taget till arméens tjänstbarhet. En framstående ledamot inom Kammaren har uppmänt Kammaren att icke ytterligare spilla ord på det nu ifrågavarande förslaget, då hela organisationsförslaget redan vore jordadt och det vore öfverflödigt att kasta några skofflar mull derpå. Jag kan icke förstå, huru en så framstående och i administrativa ärenden förfaren person som den värde talaren kan påstå, att ett förslag är jordadt, då denna Kammare åtminstone erbjudit sig att till landets försvar åtaga sig en utsträckt värneplig från 20 till 50 år. Skulle det nu ytterligare blifva beslutadt, att fördubbla den nu bestämda tiden för beväringens öfningar, så vill jag påstå, att förslaget, långt ifrån att vara jordadt, lefver och skall bära frukt samt att Kammaren gjort sig förtjent af fäderneslandets tacksamhet.

Herr Heijkensköld: En värd talare yttrade under gårdagens sammanträde, då han replikerade mig, att här var fråga ej om att köpslaga om fosterlandets försvar, utan om att göra uppoffringar för det samma. För att ej åter blifva missförstådd, får jag då förklara att så väl jag som mina kommittenter äro beredde till hvilka uppoffringar som helst för försvaret, för så vidt nemligen att dessa rättvist fördelas på alla medborgare. Genom en utsträckning af beväringsskyldigheten skulle emellertid den roterade jorden blifva mera betungad, än billigt vore; en hemmansegare t. ex., som håller soldat och sjelf är i beväringens åldern, skulle ju få skicka ut två personer, under det att hvarje annan blott skulle få släppa till en. Detta kan ej vara rättvist och jag måste därför motsätta mig hvarje utsträckning af beväringsskyldigheten, till dess den

roterade jorden erhåller någon ersättning för den ökade bördan. Man har sagt, att det ej är Svenska jorden, utan Svenska folket, som försvaret gäller, och då bör väl skyldigheten att bidra till försvaret fördelas lika på alla. Jag yrkar afslag.

Friherre Bildt: Man har erkänt, att, då man beslutat att arméen skall bestå af stam och beväring, så måste man vid fråga om beväringens öfning hafva de faktorer bestämda, som heta stammens styrka och stammens öfningstid, men man har påstått, att dessa faktorer *äro* bestämda. Jag vågar dock vidhålla, att så ej är förhållandet. Det är visserligen sannt, att afslaget å Utskottets förslag angående stammens organisation betydde detsamma, som den indelta arméens bibehållande, samt att denna är känd till sin styrka och äfven har en bestämd öfningstid. Men numerären kan dock ökas så väl genom uppsättandet af åtskilliga vakanta rotar, som ock genom båtsmansindelningens öfverflyttande på arméen, och den är sålunda ej positivt bestämd. Öfningstiden är ej heller fastställd för framtiden, endast för det närvarande. Den värfvade arméen åter är fullkomligt elastisk och kan förändras så till numerär som öfningstid. Då nu så är, och då Representationen ej bestämt något annat än att arméen skall bestå af stam och beväring och att den förra skall vara dels indelt dels värfvad, så hemställer jag, om man ännu eger några bestämmande faktorer i fråga om beväringens öfningstid. Om man äfven, på sätt min ärade vän och motståndare för dagen yttrat, gör för sig enskildt klart, hvad man vill i denna fråga, så skall väl Kam-maren ega några mera objektiva grunder för sitt votum i en vigtig principfråga, och fastän Herr af Klint tagit på sitt ansvar den föreslagna öfningstidens tillräcklighet, så tror jag dock ej — med all aktning för hans auktoritet i detta fall — att Representationen har rätt att endast på ett sådant uttalande och således på auktoritetstro grunda sitt beslut.

Man har klandrat mitt yttrande, att Kam-maren skulle hafva jordat Utskottets förslag; och man har uppräknat åtskilliga Kam-marens beslut angående arméens organisation, som utfallit i öfverensstämmelse med Utskottets tillstyrkan. Mine Herrar! jag har ej sagt, att Kam-maren jordat något annat än de faktorer, som ingå såsom bestämmande för denna punkt. Då jag ej kan finna, att Kam-maren skulle handla klokt och fosterländskt, om den bifulle ifrågavarande punkt, nödgas jag fortfarande yrka afslag å densamma.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att anslag blifvit utfärdadt till sammanträdet fortsättning kl. 6 e. m.

Grefve Mörner, Carl Göran: Efter det yttrande, som tillförordnade chefen för Landtförsvars-departementet sistlidne gårdag här afgaf, vill det synas mig, att det besvär, Kam-maren gör sig med att ingå i granskning af detta förslag, är temligen öfverflödigt. Naturligtvis måste Betänkandet genomgås, men dess bättre hafva vi att hoppas, att frågan, oberoende af våra åtgärder, kommer att tagas i öfvervägande af Kongl. Maj:t. Jag tror således, att det icke är skäl att mycket fördjupa sig i frågan och jag skulle derföre helst se, att så många af dessa punkter som möjligt lades till handlingarne. Jag vill blott erinra derom, att

vid sista riksdagen Kongl. Maj:t afgaf ett förslag till ökande af beväringens öfningar, hvilket var alldeles afvikande från det förevarande. Kongl. Maj:t utgick i nämnda förslag från den åsigten, att den största öfningen borde meddelas under första året, och jag skulle tro, att ett sådant förslag har mera utsigt att vinna bifall.

Friherre Sprengtporten: Hvad som förekommer i punkterna c, d och e går, enligt min tanke, alltför mycket i detalj, men hvad punkterna a och b beträffar, så måste jag betrakta ett bifall till dem, som en nödvändig konsekvens af Kammarens förut fattade beslut angående sjelfva principen af värnepligtens utsträckning. Jag befarar, att, om man vidtog någon förändring i de af Utskottet föreslagna bestämmelserna för beväringens öfning, det skulle leda dertill, att hela frågan om värnepligtens utsträckning komme att förfalla. Hvad rust- och rothållarnes anspråk i detta afseende angår, så har detta anspråk icke förbisetts, ty Kammaren har genom föregående beslut afgjort, att en underdånig hemställan skall göras, att de lättnader för rust- och rothållare, som kunna anses billiga, måtte tagas i betraktande.

Huruvida den exercistid, som Utskottet i dessa punkter föreslagit, är tillräcklig eller icke, vill jag icke afgöra, men jag tillåter mig att fästa uppmärksamheten derpå, att, ehuru man måste vara beredd på krigsutbrott, och detta möjligtvis ganska oförmodadt, så får man väl dock någon betänketid på sig. Det är egentligen blott under sommarmånaderna som vi kunna befara anfall af fienden, och vi kunna således hafva vintern till förberedelsestid samt kunna derunder vid lämpliga vapenplatser sammankalla klasser af beväringen för att bibringa dem ytterligare öfning.

I öfverensstämmelse med min åsigt, att allt hvad som är föreslaget till utsträckning af beväringens plikten bör understödjas, ämnar jag rösta för bifall till den nu föredragna punktens båda första moment. Att bifalla de sednare momenten anser jag vara, såsom sagt, att ingå alltför mycket i specialiteter.

Herr Ekman, Carl: Då Kammaren, vid tillsättandet af det Utskott, som behandlat detta ärende, beslutat att bland ledamöterna insätta sådana personer, som icke voro fackmän, och jag blifvit hedrad med en sådan plats, så har jag uppfattat detta uppdrag såsom en skyldighet att efter afhörande af alla de yttranden, som af fackmännen blifvit afgifna, taga i öfvervägande, huruvida utförandet af de utaf dem framställda förslag skulle möjligen öfverstiga landets krafter, och i sådant fall söka åstadkomma de ändringar deri, som kunde anses lämpliga. Vid behandlingen af den fråga, som nu utgör föremål för vår öfverläggning, hafva inom Utskottet icke saknats yrkanden derpå, att öfningarne för beväringen skulle utsträckas och ställas i likhet med det förslag, som af Landsförsvars-komitén blifvit uppgjort. Men då detta förslag redan vid förra riksdagen möttes med ganska mycket ogillande och ansågs af många öfverstiga landets krafter, har Utskottet ansett sig böra tillse, om man icke skulle kunna åtnöjas med något kortare öfningstid, och trott sig kunna göra den framställning, som innefattas i den nu föreslagna punkten. Väl må det vara, att den öfning, som redan nu är

föreskrifven för bevärigen, kan kännas ganska tung, men hvad som är nödvändigt måste dock göras, äfven om det är förenadt med ökad besvär. Och om man icke anser sig kunna befria jordbruket från den rustning- och roteringsskyldighet, som åligger detsamma, så bör denna omständighet väl icke berättiga dem, som föra talan för rust- och rotehållarne, till det förklarande, att, om desse icke befrias från de dem åliggande skyldigheter, så vilja de icke åtaga sig någon utsträckt beväringsexercis eller göra några uppoffringar, som för landets sjelfbestånd erfordras. Jag har icke af mina kommittenter emottagit uppdrag att i någon särskild fråga framställa deras önskningar, och de yrkanden jag gör, såväl i denna som i andra frågor, grundas på min egen öfvertygelse om hvad som är rätt. Jag sätter mig icke emot den öfning, som Utskottet ansett behöflig, för att bevärigen må blifva tjenlig att intagas i stammens leder. Det kan icke af mig nekas, att det varit bättre om våra krafter medgifvit denna öfnings utsträckning till hvad Landförsvars-komitéen föreslagit, men då jag tror, i likhet med Friherre Sprengtporten, att man bör kunna påräkna att få någon tid på sig att öfva bevärigen, innan den, i händelse af krig, behöfver tagas i anspråk, har jag ansett det vara lämpligt, att man går den medelväg, som Utskottet föreslagit, och att detta är ett stort steg framåt skall ej kunna förnekas, då öfningstiden är föreslagen dubbelt så lång som den för närvarande är.

En värd talare har förmenat, att, efter det yttrande, som tillförordnade chefen för Landförsvars-departementet afgifvit, det vore obehöfligt, att vi vidare yttrade oss om detta Betänkande. Jag har aldrig betviflat, att Regeringen egnade synnerlig uppmärksamhet åt den viktiga frågan om organisationen af landets försvar, samt att Regeringen äfven utan det initiativ, som nu tagits af Representationen, skulle komma att framlägga förslag i ämnet, men då jag tror, att det kan vara af vigt för Regeringen att, medan den håller på med ett sådant arbete, få veta, hvad Representationen i frågan tänker, så anser jag det icke vara öfverflödigt, att vi yttra oss om de återstående punkterna af detta Betänkande.

Jag anhåller om bifall till den nu föredragna punkten.

Friherre von Otter: Med den erfarenhet jag vunnit under 27 års tjenstgöring såsom indelt officer, och under förutsättning, att det beslut, som blifvit fattadt angående Utskottets hemställen i 18:de punkten, skall bära goda frukter, är det min öfvertygelse, att genom den af Utskottet föreslagna öfningen skall bevärigen blifva, om icke fullt, dock ganska nöjaktigt öfvad och lämplig att insätta i stammens leder. Jag anser det ganska välbetänkt, att, på sätt Utskottet föreslagit, första årets öfning på 10 dagar verkställas i hemorten, äfvensom att den dervid öfvas i sina egna kläder, ty derigenom uppstår besparing både i tid och penningar. Det är så mycket mera nödvändigt, att öfningstiden för första årets beväringmanskap icke alltför långt utsträcket, som man bibehållit den förut öfverklagade åldern för första klassen. Det vore visserligen önskligt, om bevärigen öfningar kunde ytterligare utsträckas, men med den kannedom, jag tror mig ega om allmänhetens önskningar i detta hänseende, och allmänhetens förmåga att bära denna tunga, tror jag icke

att öfningstiden kan vidare utsträckas än Utskottet föreslagit. Man har ånyo framhållit rust- och rotehållares ökade onus genom den föreslagna beväringsexercisen. Jag förstår icke, i hvad afseende rust- och rotehållare derigenom blifva mera betungade är förut. Det ökade onus, som här föreslås, drabbar icke rust- och rotehållare ensamme, utan hela Svenska nationen, som måste ikläda sig alla uppoffringar både i möda och penningar för att kunna upprätthålla sin sjelfständighet. Vi hafva här icke hört talas om, att säteriegarne eller städerna hafva klagat öfver detta ökade besvär. Det är förunderligt, att rust- och rotehållare vilja köpslaga i detta hänseende, att de icke vilja gå in på detta ökade onus med mindre de bördor, de hafva, aflyftas. Dessa bördor hafva dock icke blifvit dem personligen pålagda, utan de hafva haft sina gårdar med dem. Det är således den personliga egennyttan, som leder rust- och rotehållare, men jag hade hoppats, att sådana anspråk icke skulle finna försvarare i denna Kammare.

Herr Lilliehök: Egentligen begärde jag ordet för att bemöta min grannes yttrande angående rust- och rotehållarnes ovilja mot antagande af en ökad beväringsskyldighet, men då han redan blifvit af en annan talare till fullo vederlagd, kan jag fatta mig helt kort. Man har klandrat den korta öfningstid, Utskottet föreslagit. Jag medger, att 60 dagar äro ej mycket, men det är alltid mera än hvad för närvarande är stadgadt, och man bör derföre antaga förslaget. Särdeles välgrundad synes mig vara öfningens fördelning på tre år, ty den hinner då att blifva vida grundligare, än om den skulle sammanträngas på ett år. För öfrigt torde vid första uppbådet endast en klass komma att uttagas, och då få de öfriga öfva sig i depoterna. Sedan vi nu förkastat den af Utskottet föreslagna organisation af stammen och således ej ega någon säkerhet, att stam finnes i hvarje landsort, kan visserligen mot den föreslagna öfningen första året i hemorten erinras, att möjligen kostnaden för befålets resor till öfningsplatsen ej blir obetydlig, men denna betänklighet är dock ej af sådan vikt, att den hindrar mig från att tillstyrka bifall till förslaget.

Herr Nisser: Då Kammaren beslutat, att arméén skall bestå af stam och beväring, måste Kammaren yttra sig öfver, huru stor öfning denna beväring skall erhålla. Då alla äro ense om att den nuvarande öfningstiden är alltför kort, så blir således frågan, huruvida vi skola antaga den af Utskottet föreslagna, eller om tiden kan ytterligare utsträckas. Enligt Utskottets förslag skulle dock beväringens öfningar årligen kosta ej mindre än 865,334 R:dr, och då Svenska folket ej lär vilja åtaga sig större uppoffringar samt då fullt kompetente fackmän förklarar, att en öfningstid af 60 dagar bör vara någorlunda tillräcklig, torde det ej vara skäl att sträcka fordringarne längre. Särskildt får jag fästa uppmärksamheten derå, att när man beslutat, att regementena skola hafva befäl för 4 bataljoner, så följer ju deraf, att man hädanefter kan beräkna ett befäl på 6 i stället för förut på 15 man. Öfningen blir således vida mera intensiv.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Grefve af Ugglas: En af mina motståndare har, såsom ett skäl hvarföre den föreslagna öfningstiden för bevärningen skulle vara tillräcklig, anført, att man kan, om än endast i nödfall, intaga första årets rekryter. Ja, Mine Herrar! man kan verkligen detta, men hvarföre? Jo, derföre att deras antal endast uppgår till $\frac{1}{15}$ af stammen och ett så ringa antal kan intagas; men ej kan man derföre intaga ett obegränsadt antal. För öfrigt kan jag med glädje för riktigheten af mina åsikter åberopa mina egna motståndare. Alla hafva nemligen erkänt, att jag i princip haft rätt och att de af mig uttalade åsikter angående så väl öfningen som sammangjutningen egt befogenhet. Till och med den, som bestämdast uttalade sig för den föreslagna öfningens nöjaktighet, inlät sig ej på frågan om sammangjutningen, och ingen militär lär dock neka, att derpå beror i främsta rummet arméens styrka. Och, Mine Herrar! då här ej är fråga om att uppgöra ett nytt förslag, utan att uttala de grunder, på hvilka Kongl. Maj:t skulle bygga sitt förslag, så låtom oss ej binda Kongl. Maj:t, för den händelse att han skulle finna, att öfningstiden skulle kunna utsträckas ännu mera. Skulle nemligen Riksdagen antaga Utskottets förslag, så kunde detta tolkas såsom ett förklarande, att Riksdagen ej ville gå längre, och det är för att undvika detta, som jag fortfarande yrkar afslag.

Friherre Hamilton, Hugo: Jag har begärt ordet för att få instämna med de Herrar, som yrkat bifall till den nu föredragna punkten, och jag gör det på den grund, att jag anser, att Kammarrens föregående beslut, angående värnepligtens utsträckning till hvarje vapenför man, skulle vara af ingen betydelse, derest icke Kammarren förklarade sig beredvillig att höja kostnaderna för ökade öfningar för denna beväring. Det vore önskligt, om öfningstiden kunde utsträckas ännu längre än Utskottet föreslagit, och, om Kongl. Maj:t skulle anse sådant nödvändigt, skall jag icke endast votera derför, utan äfven söka att efter min förmåga verka derför. Här har blifvit sagdt, att man skulle handla bäst i sina kommittenters intresse, om man afslog detta förslag. Jag torde icke behöfva tillkännagifva, att jag i en så vigtig fråga som denna icke hemtar stöd för min öfvertygelse af något annat än mitt eget samvete och de upplysningar, jag af kunnige män erhållit. För min del har jag icke emottagit något uppdrag i denna del af mina kommittenter, men, då jag inom landstinget tillkännagaf, att jag, så vidt möjligt var, ämnade verka för en allmän folkbeväpning, höjde sig ingen enda röst deremot.

Sedan diskussionen härmed förklarats afslutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att, hvad först anginge momenten a och b i denna punkt, under diskussionen yrkats dels bifall till, dels afslag å dem; och sedan vid framställd proposition på bifall starka och talrika ja, blandade med några nej, hörts samt med anledning deraf ja förklarats vara öfvervägande, begärde Friherre Bildt votering.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som vill, att hvad i momenten a och b af denna punkt blifvit tillstyrkt, skall godkännas; röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har Kammaren afslagit dessa moment.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan en voteringssedel blifvit undantagen och förseglad samt de öfriga öppnade, rösterna hafva utfallit sålunda;

Ja — 71;

Nej — 11.

Derefter yttrade Herr Grefven och Talmannen, att, beträffande momenten c, d och e, yrkats, dels att de måtte godkännas, dels att de måtte afslås.

Då framställd proposition på bifall till dessa moment besvarades med starka och talrika ja, förklarades ja hafva varit öfvervägande.

20:de punkten.

Bifölls.

21:sta punkten.

Grefve Hamilton, Henning: Jag får hemställa till Kammaren, huruvida icke det vore skäl att ur den föredragna punkten utesluta bestämelsen, att komitéen skall vara sammansatt af både Svenska och Norska officerare. Det är utan tvifvel af vigt, att Kongl. Maj:t låter Svenska och Norska officerare sammanträda för att bedöma vissa frågor, som röra försvarsväsendet, men jag betvivlar, att en *fortgående* Svensk-Norsk komité skulle vara af samma vigt och ens alltid lämplig. Så t. ex. torde det icke vara skäl, att Norska officerares omdöme inhemtades angående vårt indelningsverk, lika litet som Svenska officerare torde kunna eller böra yttra sig öfver Norges arméorganisation. Då vi dessutom helt nyligen erfarit, att, då det är lämpligt, Kongl. Maj:t icke underlåter, att sammankalla skicklige officerare från båda Rikena, torde det icke vara skäl, att anhålla om något, som vi veta, att Kongl. Maj:t utan sådan anledning gör, då Han finner det för de Förenade Rikena nyttigt.

Herr Nisser: Jag har inom Utskottet varit tveksam i fråga om den här föreslagna komitéen. Jag ber dock att få till svar å den siste ärade talarens anmärkning nämna, att Utskottet ansett komitéen böra vara sammansatt af både Svenska och Norska officerare på den grund att, då de båda Rikenas arméer skola samverka, det är alldeles nödvändigt, att de hafva vapen af samma beskaffenhet, samma kaliber, så att samma slags ammunition kan användas, ty eljest skulle icke bataljo-

nerna kunna skickas om hvarandra i striden. Herrarne hafva sig väl bekant, att inom krigsväsendet dagligen nya uppfinningar göras, och det är därför af vigt, att man förfar med varsamhet vid anskaffande af krigsattiralj. Vi veta, att det af gevärskomitéen föreslagna Remingtonsgeväret nu är på väg att utträngas af en annan modell. Hvad kanoner åter angår, så finnas tvänne olika system för sådana, det Amerikanska och det Engelska. De Amerikanska kanonerna med mindre laddning och större drifkraft hafva till uppgift att *krossa*, under det att de Engelska, som äro refflade och afsedda för långa projektiler, äro beräknade på att *genomtränga*. Jag tillåter mig icke att bedöma, hvilketdera af dessa båda slag är det bästa, men striden derom pågår ifrigt och hvardera nationen försvarar sitt system. Då så är förhållandet, måste krigsmaterielen följas med uppmärksamhet och just i detta ögonblick, då Riksdagen beviljat medel till anskaffande af kanoner, men ganska välbetänkt åt Kongl. Maj:t öfverlemnadt att bestämma modellen, torde den föreslagna komitéen af män utaf facket vara af obestridlig nytta. Jag anhåller därför om bifall till punkten.

Herr af Klint: Då denna fråga förhades inom Utskottet, var Utskottets tanke, såsom och den siste värde talaren upplyst, att det vore önskligt, att en Svensk-Norsk komité bildades för bedömande af vapen och annan krigsmateriel. Men erkännande detta, måste jag på samma gång erkänna rättigheten af de anmärkningar, som den förste ärade talaren framställt mot det slut, hvartill Utskottet kommit. Jag tror i likhet med honom, att man tryggt kan öfverlemna åt Kongl. Maj:t att bedöma sammansättningen af komitéen, och Kongl. Maj:t lärer nog tillkalla Norrmän, vid de tillfällen, då frågor förekomma, som kunna anses röra begge Rikenas försvar, utan att särskild hemställan derom från Riksdagen göres.

Jag anhåller således om bifall till punkten med den förändring, Grefve Hamilton föreslagit.

Grefve Hamilton, Henning: Sedan jag fått den siste värde talarens understöd, torde jag icke behöfva försvara mitt förslag ytterligare, utan hoppas jag, att Kammaren bifaller detsamma. Hvad den näst föregående talaren yttrat kan icke vara rigtadt mot mig, ty jag har aldrig bestridt önskvärdheten af en komité för bedömande af militära frågor och icke heller nyttan deraf, att Kongl. Maj:t, vid behandling af de frågor, den värde talaren omnämnt, med komitén adjungerar Norska officerare. Det är endast lämpligheten deraf, att Riksdagen hos Kongl. Maj:t i detta afseende gör hemställan, som jag ifrågasatt.

Efter slutad öfverläggning yttrade Herr Grefven och Talmannen, att under densamma framstälts yrkanden om bifall till punkten dels oförändrad, dels med den förändring, att orden »Svensk-Norsk» derur skulle uteslutas.

Proposition framställdes först på bifall till punkten oförändrad, hvarvid svarades nej, och sedermera på bifall till punkten med nyssberörda förändring

förändring, dervid starka ja hördes, i anledning hvaraf ja förklarades hafva varit öfvervägande.

22:dra punkten.

Herr von Koch: Jag tager mig friheten att tillstyrka en förändring i redaktionen af den skrifvelse, Utskottet här föreslagit. Det torde icke vara lämpligt, att en Kammare utsätter viss tid, inom hvilken Kongl. Maj:t skall låta utarbete ett förslag, utan denna bör väl bestämmas af Kongl. Maj:t sjelf, och dessutom hafva vi efter de upplysningar, en af Konungens rådgifvare här afgifvit, anledning att förmoda, det Kongl. Maj:t redan vid nästa riksdag kommer att afgifva nådig Proposition i ämnet, utan att vi särskildt derom anhålla. Jag föreslår således, att Kammaren bifaller den nu föredragna punkten med uteslutande af orden »om möjligt till den riksdag, som sammanträder år 1869.»

Friherre Sprengtporten: Så länge 3:dje punkten af Utskottets Betänkande, hvilken innefattade svårigheter och invecklade bestämmelser, som det fordrade mycken omgång och tid att lösa, qvarstod, kunde det vara skäl, att begära uppskof med aflåtandet af Kongl. Proposition till 1869 års riksdag, men sedan denna punkt nu blifvit förkastad, och frågan härigenom förenklad, kan jag icke finna något hinder derför, att Kongl. Maj:t redan vid nästa riksdag skulle kunna afgifva den önskade Propositionen. Jag får således föreslå, att denna punkt sålunda förändras; »det Kongl. Maj:t — — — om möjligt till nästkommande riksdag — — —

Herr af Klint: Den siste värde talaren har ganska riktigt tillkännagifvit Utskottets mening med denna punkt. Det var just 3:dje punkten, som föranledde Utskottet att föreslå, det Kongl. Maj:t icke förr än vid 1869 års riksdag skulle framlägga förslag till arméens organisation. Sedan emellertid nämnda punkt blifvit afslagen, får jag anhålla om afslag å Utskottets hemställan och bifall till det af Herr von Koch framställda förslag.

Grefve Hamilton, Henning: Vid det förhållande, att Kammaren afslagit 3:dje punkten, anser jag visserligen det af Herr von Koch framställda förslag vara bättre än Utskottets, men jag har dock någon tvekan, äfven rörande detta förslag. Då Kongl. Maj:t vid riksdagens början genom Statsråds-protokollet låtit oss erfara sin nådiga afsigt att framlägga ett förslag till arméens organisation och tillika förvissat oss om, att ett sådant förslag skulle hafva öfverlemnats redan till denna riksdag, så kan jag icke anse lämpligt, att Riksdagen nu anhåller om ett sådant förslag, emedan det vore detsamma, som att säga, att Riksdagen anhåller, att Kongl. Maj:t måtte stå vid hvad Kongl. Maj:t till Statsråds-protokollet förklarat vara sin afsigt. Det vore snarare lämpligt att säga, att Riksdagen anser de af Utskottet föreslagna grunder, som Riksdagen gillat, vara tjenliga, och att Riksdagen i öfrigt med tacksamhet

afvaktar det förslag, Kongl. Maj:t förklarar sig ämna afgifva. Jag är nu icke beredd att uppgifva ordalagen i en sådan skrifvelse, men jag får hemställa, huruvida Kammaren icke skulle vilja återremittera punkten, för att omredigeras i den af mig angifna syftning.

Herr von Koch: Om Riksdagen icke vore så långt framskriden, att man knappast kan vänta, att Utskottet skall afgifva något svar på en återremiss, och om icke Kammaren hade fattat beslut angående alla öfriga förslag i detta Betänkande, skulle jag gerna vilja bifalla Grefve Hamiltons yrkande om återremiss, men nu tror jag det vore bäst att avsluta frågans behandling med att besluta en skrifvelse. Dertill kommer, att jag åtminstone hvarken i det omnämnda Statsråds-protokollet eller i det yttrande, som en af Konungens rådgifvare här i går afgaf, funnit det så bestämdt förklaradt, att en Proposition i ämnet skall aflåtas, att man kan åberopa det såsom ett löfte. Vid sådant förhållande och då jag icke kan finna något stötande i det förslag, jag framställt, så hemställer jag, att Kammaren måtte bifalla detsamma.

Grefve af Ugglas: Då jag icke kan finna annat, än att de anmärkingar, som en värd talare här bakom mig gjorde, äro fullt befogade, och det torde vara svårt att här genast besluta sig för en förändrad redaktion af ifrågavarande skrifvelse, synes det mig vara skäl att återremittera punkten.

Sedan öfverläggningen förklarats avslutad, förmälde Herr Grefven och Talmannen, att icke någon yrkat på bifall till punkten i dess nuvarande lydelse, men att deremot yrkats:

dels af Herr von Koch med flere bifall, med den förändring, att punkten skulle erhålla denna lydelse: »att Riksdagen hos Kongl. Maj:t måtte i underdånighet anhålla, det Kongl. Maj:t, efter pröfning af de grunder till arméens organisation, hvilka i detta Utlåtande blifvit anförda, behagade låta uppgöra och framlägga för Riksdagen fullständigt förslag till försvarsverkets ordnande;»

dels af Friherre Sprengtporten bifall till punkten, med den förändring, att orden »om möjligt till den riksdag, som sammanträder år 1869» måtte utbytas mot orden: »nästkommande riksdag;»

dels ock af Grefve Hamilton, Henning, att punkten måtte till Utskottet återförvisas.

Derefter gjordes proposition, först på bifall till Utskottets hemställan i dess närvarande lydelse, hvarvid svarades nej, deruppå hvar efter annan på bifall till Herr von Kochs, Friherre Sprengtportens och Grefve Hamiltons förslag, hvarvid blandade ja och nej hördes, samt slutligen åter på bifall till Herr von Kochs förslag, derefter ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes.

Uplästes och godkändes följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller denna punkt med den lydelse, Herr von Koch derför föreslagit, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Kammaren till Utskottet återförvisat denna punkt.

Och befunnos, efter omröstningens slut, sedan en voteringsedel blifvit undantagen och förseglad samt de öfriga öppnade, rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 47;
Nej — 35.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets Utlåtande N:o 65, i anledning af väckt motion om vissa stadganden till ordnande af jordegares och arrendators ömsesidiga rättsförhållanden.

Uppå derom af Herr Grefven och Talmannen gjord framställning beslöt Kammaren, att detta Utlåtande skulle punktvis föredragas.

Utskottets första hemställan å sidan 5.

Grefve Mörner, Carl Göran: Herr von Möller har i sin motion yrkat ändring i 16 Kap. 5 § Jorda-balken, men icke vidrört 13 § i samma Kap.; och under sådant förhållande förstår jag ej, huru Utskottet kunnat taga sig anledning att föreslå ändring äfven i det sistnämnda stadgandet.

Grefve Sparre, Eric: Lag-Utskottets åligganden bestämmas i Riksdags-ordningen på det sätt, att »Utskottet skall meddela Utlåtande öfver de från Kamrarne dit hänvisade förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af allmän civil-, kriminal- och kyrkolag.» Då i 5 § om jord på landet och 13 § om hus och gård i staden samma principer i afseende på uppsägning och afflyttning äro gällande, har Utskottet icke ansett det konsekvent eller lämpligt att föreslå ändring i det ena fallet, utan att deri äfven omfattas det andra; och har Utskottets förslag på den grund blifvit afgifvet.

Grefve Mörner, Carl Göran: Den föregående talaren har erinrat derom, att Lag-Utskottet eger att meddela förslag i dit remitterade frågor. Någon fråga om ändring i lagens stadgande angående hyresafstal i stad har icke blifvit till Utskottet remitterad, och jag kan ej finna, huru Utskottet då kunnat anse sig befogadt att i det hänseendet framställa förslag. Om jag ingår i sjelfva saken, tror jag ej heller att den föreslagna förändringen vore lämplig, ty jag kan ej finna någon fördel deraf, att en person, som ej gått till hyresvärden och frågat om han finge bo kvar, blefve helt hastigt vräkt på gatan.

Grefve Sparre, Eric: Efter min åsigt är den föreslagna förändringen väl behöflig. Lagen bör ej bestå af godtyckligt antagna satter, utan vara sådan, att folket på grund af sitt rättsbegrepp fattar den, utan att läsa den. Derför är det af vigt, att icke olika principer finnas i lagen. Huru skulle man kunna förklara en lag, som sade, att kontrakt på landet icke behöfver uppsägas, men kontrakt i staden måste uppsägas, i annat fall anses det prolongerad? Skulle folket kunna föreställa sig, att hvad som gällde på landet ej skulle gälla i staden? Man har på sednare tiden försökt, att i lagstifningen utplåna de stora skiljaktigheterna emellan förhållandena i stad och på landet, hvilka hvilat på historisk grund. Men i detta fall hafva principerna alltid varit lika, och jag kan ej finna något skäl att nu införa olikhet deri.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag tror att folket vore bättre belåtet med att få behålla en lag, som det känner, än att för principernas skull, rubbning skall ske i dess seder och bruk. Förhållandena äro helt olika i staden och på landet. Ingen vågar beså den jord han besitter, utan att han vet sig hafva rättighet att skörda, hvad som utsås. Jag fortsätter min anmärkning, att Utskottet till pröfning upptagit en icke remitterad fråga, och jag yrkar därför, att de ord i förslaget, som röra förhållandet i stad, måtte uteslutas, hvilket ej hindrar att i öfrigt antaga stadgandet.

Herr von Gegerfelt: I afseende på den formela sidan af frågan, instämmer jag i hvad af Utskottets ordförande blifvit yttradt. Jag ber att få tillägga, att, då Utskottet ansett, att olika principer icke borde tillämpas i likartade förhållanden i stad och på landet, hade Utskottet endast tvänne val, nemligen antingen att föreslå förändring i stadganden om uppsägning af legokontrakt, så väl i stad som på landet, eller ock förklara, att motionen vore ändamålsenlig, men, såsom icke väckt i sin fulla utsträckning, likväl måste afstyrkas. Jag tror, att Utskottet i sednare fallet fått röna ännu mer klander. Det är ej längesedan fråga var om ändring i lagens stadgande om äktenskapsförord. Utskottet hade då afstyrkt motionen på den grund, att den icke äfven omhandlade hustruns skyldighet att deltaga i mannens skuld; och då rigtades anmärkning mot Utskottet derföre, att icke denna fråga blifvit i sammanhang med förslaget upptagen. Den talare, som gjort anmärkning mot förvarande förslag, har funnit ett skäl till olikhet i stadgandena för städerna och landet deri, att tiden för hyresaftal i stad vore kortare. Jag tror, att ju kortare tiden är, desto mindre behöfs uppsägning. Den, som har kontrakt på lång tid, har icke samma anledning att tro, att han skall bli vräkt, som den, som har kontrakt endast på kortare tid. En hyresgäst i stad behöfver icke frukta att blifva vräkt på gatan, om han känner hvad lagen stadgar, och känner han det icke, så kan han trygga sig till den satsen, att ord och aftal skola stå fast, såväl i staden som på landet. Deremot skulle den, som kommer efter, hafva skäl till klagomål, om han finge ligga på gatan, derför att den förre hyresgästen icke afflyttade i sin tid. Det stadgande Utskottet föreslagit, att, om hyresvärden låter gästen sitta kvar en viss tid, skulle kontraktet anses förlängdt, grundar sig derpå, att kontraktet kan förnyas genom

stillatigande. Det är sannt, att den föreslagna tiden är godtycklig; men man har ansett, att, om gästen finge sitta qvar en månad, utan att värden gjorde någon anmärkning, man hade anledning antaga, att de, genom ett tyst aftal, voro öfverens att fortsätta kontraktet.

Jag yrkar bifall till punkten.

Grefve Sparre, Eric: Jag tror, att Grefve Mörner icke rätt uppfattat, huru Utskottet sett saken. Utskottet skiljer mellan aftal på bestämd och obestämd tid. Om tiden är bestämd, fordras icke någon uppsägning, men om tiden är obestämd, måste uppsägning ske, eljest anses kontraktet prolongerad.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag tror icke, att det finnes exempel derpå, att, vid hyresaftal i stad, tiden icke är bestämd. På landet är det deremot vanligt, att kontraktet gäller till dess uppsägning skett. Enligt Utskottets förslag skulle hyresgäst i stad, om han under-tecknat ett kontrakt på bestämd tid, vara utsatt för vräkning, till dess den utsatta tiden af en månad förflutit. En annan anledning till trasel blir äfven, om gästen vill sitta qvar sin respitmånad, men värden vill att han skall flytta. Hvilken skall då cedere? Jag anhöll i mitt förra yttrande om bifall till Utskottets förslag, med uteslutande af hvad som rör hus och gård i stad; men då Kammaren troligen icke är benägen att genast ingå på en sådan förändring, får jag afstå från detta mitt yrkande och anhålla, att punkten måtte till Utskottet återremitteras.

Herr Nordström: Då den af Herr P. von Möller i denna Kammarväckta och härifrån till Lag-Utskottet remitterade motion, som gifvit anledning till nu föredragna Betänkande, endast afsåg afhjelpande af de brister, hvilka enligt motionärens åsigt nu verkade till hinder för jordbrukets och arrendeväsendets ändamålsenliga utveckling, och, i följd af 42 § Riksdags-ordningen, Lag-Utskottet endast åligger att meddela Ut-låtande öfver de från Kamrarna dit hänvisade lagförslag, utan att något eget initiativ detsamma tillkommer, kan jag ej heller för min del annat, än biträda den talares åsigt, som ansett Lag-Utskottet i detta Ut-låtande hafva gått längre, än vederbordt, då Utskottet har i ett sammanhang tagit till granskning och behandling, icke allenast frågan om jordlega eller arrende, utan ock den om hyra eller lega af *hus och gård* i stad, ehuru någon ändring af nu gällande lag i detta hänseende hvarken af Herr von Möller eller någon annan vederbörande blifvit ifrågasatt. Också äro de synpunkter och omständigheter, efter hvilka rättsförhållandena emellan jordegare och arrendator på landet böra ordnas och bestämmas, i flera hänseenden mycket olika med dem, som komma i betraktande, då rättsförhållandet emellan husvärd och hyresman i stad skall genom lag ordnas. Den för legokontraktets väsende till grund liggande rättsprincipen kränkes ej derigenom, att detaljbestämmelserna, allt efter de mycket olika konkreta omständigheterna i hvardera afseendet, ordnas något olika. Den positiva lagen är redan sjelf en konkret tillämpning af rättsprinciperna, och kan derföre ej lemna ur sigte det olika i de olika ändamål, för hvilka samma rättsprincip skall tillämpas.

Hvad nu lega eller hyra af *hus och gård i stad* angår, må härvid först erinras derom, att, som, enligt redan gifven lag, Förordningen den 21 December 1857, arrende af *stadsjord, som ej till tomt hörer*, bedömes efter samma regler, som gälla för arrende af jord på landet, frågan derom alltså icke har gemenskap med den om lega af hus och tomt eller gård i stad, utan deremot med frågan om jordarrende på landet, och kan därför nu lemnas åsido. Om huslega i stad är åter för det närvarande stadgad: att legotiden beror af öfverenskommelse, att fardagar i stad äro två, en om våren och en om hösten; att, om antingen egaren eller hyresmannen vill frånträda legoaftalet vid legostämmans utgång, bör han, om ej annat är aftaladt, uppsäga det två månader dertöförrinnan; och att, om någöndera det försummat, legostämman skall fortgå till nästa fardag; hvarförutom i vissa, på domarens pröfning ankommande fall, så väl egaren som hyresmannen kan före den aftalade tiden få afbryta legoaftalet vid nästa fardag.

Här är således allaredan en uppsägningstid fastställd, men, väl att märka, för att iakttagas före den kontraktsenliga legotiden, äfvensom följden deraf, om den försummas. Husegare och hyresman äro nu ömsesidigt lika berättigade och förpligtade, och ingen klagan, så vidt man kunnat förnimma, har försports öfver någon af dessa nu gällande stadganden följande olägenhet. Hvarför skulle då lagen nu ändras, till och med utan att någon motion derom i vederbörlig ordning förekommit? Hvarpå går nu ändringen ut? Enligt Lag-Utskottets förslag skulle derest hyresman suttit i gården eller huset qvar sedan bestämd legotid var ute, och husegaren icke inom en månad efter legotidens slut anmanat honom att afflytta, legoaftalet anses förlängdt på obestämd tid, och om uppsägning gälla hvad i lag stadgas. Så vidt jag förmår inse, skulle hela vinsten häraf endast blifva den, att husegaren finge besin- ningstid en hel månad efter legostämmans utgång, huruvida han ville låta hyresman, som qvarstannat derutöfver, få qvarbo eller icke till nästa fardag. Denna vinst af lagförändringen anser jag i själfva verket vara ingen, och ej heller fullt rättsenlig; och då härtill kommer, att, då i följd af förändringen 13 § Jorda-balken skulle upphöra att vara gällande, der viss legotid blifvit aftalad, churu det endast är i denna § som, i fråga om hus och gård i stad, föreskriften om "*uppsägning*" förekommer, orden i förslaget: »gälle om uppsägning hvad i lag stadgas», skulle blifva tomma ord, så blefve, i det hela, denna vinst mindre än ingen men endast en källa för oreda och olika tolkningar.

Jag öfvergår till frågan om *lega eller arrende af jord på landet*. Hvad vår lag derom nu stadgar, hänför sig till gamla sedvanor och förhållanden. Skriftliga jordlegokontrakt voro fordom ej brukliga och äro det ej heller i alla fall ännu, så vida legoaftalet ej skall intecknas. Legotid och vilkor berodde på öfverenskommelse. Längsta tiden af 50 år blef vida sednare stadgad. Dittills var legostämman bestämd, antingen för vissa år, eller för brukarens lifstid, i hvilket sednare fall hans hustru efter hans död egde fortsätta densamma, så länge hon förblef enka. I öfrigt skulle aftalade vilkor lända till efterrättelse. Detta allt är äfven fastställdt i nu gällande lag. Någon obestämdhet förekommer i afseende på frågan, huruvida i *alla* händelser uppsägning skulle ske och fardag få åtnjutas, innan legostämman löper till ända. Denna

fråga besvaras i 5 § Jorda-balken utan undantag med *ja*; men då det i 6 § heter: »leger man ut, eller till lega tager gods och gårdar med vilkor, rätte sig å båda sidor efter det, som aftaladt är», uppstår osäkerhet om lagens rätta mening i dessa hänseenden, särskildt hvad angår jordlega eller arrende *för viss tid*, ty om lifstidsstädja äro uppsägning och fardag tydligen stadgade i 2 §. Långvarig praxis har likväl numera bestämt sig för den på stadgandet i 5 § grundade tillämpning, och är härvid äfven väl att märka, att den derstädes föreskrifna *uppsägning* skall ega rum *före* Thomædag (den 21 December) *ett år före, än giftostämman är ute*, och landboen eller arrendatorn sedan ega sitta qvar det följande året, och på det andra till den 14 Mars; hvaraf följer, att det i sjelfva verket ej är mer än nära tre månader, hvarmed fardagsåret öfverskjuter den för vissa bestämda år aftalade arrende- eller legotiden; varande detta på allmän landssed grundade förhållande fastställt i jordbrukets eget intresse. Obestriddigt får det emellertid redan nu antagas vara, att, derest det uti jordarrendekontraktet *uttryckligen* är aftaladt och stadgadt, att uppsägning före legotidens utgång icke skall behövas, sådant innefattar ett vilkor, hvarom det i 6 § heter: »rätte sig å båda sidor efter det, som aftaladt är».

Hvad åsyftar nu den af Lag-Utskottet härutinnan föreslagna förändring? Hithörande ord i förslaget lyda: »När bestämd tid för lega ute är, må egare sjelf råda jord sin, och flytte brukare, ändå att uppsägning å någondera sidan ej skett. Är vid legoaftal förbehåll om uppsägning gjordt, vare det gällande». Derjemte tillägges: »Har, sedan bestämd legotid ute var, brukare fortfarit med brukningen, och har ej egaren å landet inom två månader efter legotidens slut anmanat honom att afflytta, varde legoaftalet ansedt såsom förlängdt på obestämd tid, och gälle om uppsägning hvad i lag stadgas».

Man finner häraf, att hvad nu gällande lag uti hithörande ärenden, i afseende å uppsägning och fardag uppställer såsom *regel*, derest ej annat förbehåll är gjordt, det vill Lag-Utskottet nu uppställa såsom ett af öfverenskommelse beroende undantag, och således göra skyldigheten till afflyttning vid legotidens utgång, utan uppsägning och fardag, till regel, hvilken endast genom ett motsatt uttryckligt förbehåll i legokontraktet finge brytas. Jag medgifver likväl, att Utskottets förslag i denna punkt är strängt juridiskt riktig. När den aftalade legotiden gått till ända, bör brukaren kontraktssenligt afflytta; men huruvida det under alla omständigheter vore för jordegaren sjelf nyttigt, att detta förslag blefve lag, kan jag för min del ej annat än betvifla. Men hvad jag bestämdt hvarken kan finna nyttigt eller juridiskt riktigt, det är innehållet af *den tillsats*, som vill, att, derest brukaren vid legotidens slut ej afflyttat och ej heller af egaren blifvit anmanad dertill inom 2 månader efter samma tids utgång, arrendekontraktet skall *anses såsom förlängdt på obestämd tid*. Uti nu gällande lag är stadgadt, att, om landbo eller arrendator icke lagligen uppsagt, men likväl sitter qvar öfver fardag, han skall »stånda för det årets utskylder», hvilket icke utesluter, att han icke desto mindre bör afflytta på jordegarens tillsägelse. Utskottet deremot vill, att jordegaren i de förutsatta fallen skall efter legotidens utgång hafva två månaders besinningsstid, huruvida han finner det för sina fördelar lämpligt, att genom sin tystnad dervid tvinga

brukaren att vidblifva arrendekontraktet för obestämd tid. Ett jordbrukare-kontrakt på obestämd tid kan ej i allmänhet vara nyttigt; och då det är strängt riktigt, att, när den kontraktsenligt bestämda legotiden gått tillända, brukaren bör afflytta, innefattar Utskottets oförmälda *tillsats* ett verkligt affall från dess egen grundsats, och rubbar den ömsidighet i rättigheter och skyldigheter, som nu gällande lag emellan egare och brukare vidmagthåller.

På dessa skäl kan jag för min del ej tillstyrka bifall till ifrågavarande förslag, sådant det nu lyder, och hemställer därför om återremiss, med den anmärkning: att frågan om förändring af nu gällande lag i afseende å lega af hus och gård, eller hus i stad, må förfalla, tillsatsen om tyst förlängning på obestämd tid efter den aftalade legotidens slut af jordlega på landet uteslutes, och förslaget i enlighet härmed omarbetas.

Friherre Sprengtporten: Jag hyser tvekan att uttala mig i en juridisk fråga; men det förefaller mig, som den af Utskottet föreslagna tiden af två månader, inom hvilken egaren skall hafva anmodat brukaren att flytta, vore för kort, då det är möjligt, att brukaren håller sig undan. Det står visserligen i det föregående momentet, att »då uppsägning förut egt rum, etc.», hvilket lärer betyda, att man skulle kunna uppsäga honom på förhand, — eller hvad menas härmed? Är det laga uppsägning, eller kan det ske efter den laga tiden. Jag tror, att det borde heta: »har, sedan bestämd legotid ute var, brukare fortfarande med brukningen eller hyresman sutit i gården kvar, och har ej egaren *innan legotiden tilländugått* eller å landet, inom två månader, och i stad, inom en månad efter legotidens slut, anmanat honom att flytta, varde legoaftalet ansedt såsom förlängdt på obestämd tid, och gälle om uppsägning, hvad i lag stadgas.

Det är det bestämda stadgandet, att han två månader efter legotidens slut skall tillsägas om flyttning, som gör, att jag tillåtit mig en anmärkning mot redaktionen i denna §, ty det vanliga är, att, om egaren vill själf nyttja sin jord, han på förhand underrättar brukaren derom; men här måste man taga det, som om denna tillsägelse skulle ske två månader efter legostämmans slut.

Möjligen kan någon utaf Lag-Utskottets ledamöter upplysa mig, om anmärkningen är oriktig, hvarom icke anhåller jag om afslag å denna punkt.

Grefve Sparre, Eric: Jag ber om förlåtelse; men jag kan ej annat säga, än att de yttranden, som blifvit fällda, tillkännagifva en fullkomlig missuppfattning af saken. Här är icke fråga om något anstånd för legogifvaren, utan samma dag, som kontraktet är slut, kan egaren begära vräkning. Det står derföre uttryckligen: »när bestämd tid för lega ute är, må egaren själf råda jord, hus eller gård sin; och flytte brukaren eller hyresman, ändå att uppsägning å någondera sidan ej skett». Således är icke meningen att gifva någon respitmånad åt arrendatoren, utan blott en möjlighet för jordegaren, att, om arrendator icke flyttar, icke behöfva genast vråka honom, derigenom att han, om han har någon anledning att icke genast köra bort honom, kan under 2 må-

naders tid härför anlita verkställande magten. Men är det icke gjordt på denna tid, så anses arrendet prolongerad.

Hvad skilnaden emellan land och stad angår, så ber jag att till de skäl, som jag för denna min åsigt redan anført, få lägga ännu ett. I småstäder hör ofta till husen någon jord. Det skulle då kunna hända, att, om huset icke uppsades, man sute qvar i detta, men lemnade jorden, i fall principen vore olika, eller om man skulle stadga samma olikhet för jord å landet. Men detta är icke ifrågasatt. Det är icke ovanligt, att personer, som ega jord i staden, äfven hafva sådan deromkring, som är utarrenderad på samma gång. Skulle nu olika principer vara rådande, så vore det slut med arrendet på det ena, men icke på det andra stället.

Jag anhåller om bifall till Utskottets förslag.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag tror icke, att den siste värde talaren lyckats, att genom sina deduktioner ådagalägga sambandet emellan hyresaftal i stad och legoaftal på landet. Förhållandet är så bekant, att man icke behöfver yttra sig mycket derom.

Jag har egentligen icke gjort anmärkning mot Utskottets förslag i fråga om legoaftal på landet, utan det är i fråga om hyresaftal i stad, som jag ansett det icke vara lämpligt. Jag vet icke, om det stadgande, som nu finnes om hus och gård i stad, äfven skall tillämpas på den jord, som hör till stad. Det är icke någon ovilkorlig följd.

Jag fortsätter mitt yrkande om återremiss.

Herr Nordström: Hvad den ärade talare, hvilken tillika är ordförande i Lag-Utskottet, till stöd för förslaget nu andra gången anført, vill jag lemna i sitt värde, och får nu endast erinra om, att jag, hvad förslaget om arrende af jord på landet angår, uttryckligen förklarar, att, derest förslaget om jordlegan stannat dervid, att brukaren skall afflytta, när bestämd tid för lega är ute, och förbehåll om uppsägning icke egt rum, sådant ur sträng juridisk synpunkt kunnat försvaras, och att mina anmärkningar rätteligen gällde *tillsatsen* dertill, hvilken åt jordegaren gifver en rättsöfvervigt, som upphäfver den i nu gällande lag vidhållna ömsesidiga likhet i rättigheter, rörande legoaftalet emellan egare och brukare. Skulle alltså *tillsatsen* få bortfalla, kunde det öfriga godkännas, ehuru jag för min del betvivlar nyttan af den föreslagna ändringen; men beträffande lega af hus och gård i stad, en fråga, som i min tanke måste bedömas ur andra synpunkter, än jordlega på landet, och som ej heller bör förblandas med sådan å en stads mark belägen jordlägenhet, hvilken ej till hus eller tomt hörer, så finner jag hvad i detta afseende mot mitt anförande blifvit invändt icke gifva mig anledning att frångå hvad jag derom redan yttrat; hvarför jag vidblifver min hemställan om återremiss.

Herr Hasselrot: Jag har tyst åhört diskussionen, då jag ansett, att de framställda anmärkningarne blifvit alldeles solklart vederlagda; men då de gång efter gång återkomma, ber jag att äfven få säga några ord.

Jag kan icke förstå annat, än att hvad som är rätt på landet, bör äfven vara rätt i stad, och att ord och aftal bör stå och gälla så väl på det ena som på det andra stället.

Man har funnit, att en stor del af våra långa rättegångar uppstått derigenom, att, oaktadt ett kontrakt är slut på viss tid, måste dock en uppsägning föregå afflyttningen. För icke länge sedan inträffade något dylikt i Skåne, der en arrendator på sjelfva afflyttningsdagen, då han utlyst auktion för försäljning af sina inventarier, blef hviskad i örat, att, om han ej vore uppsagd, behöfde han icke afflytta, utan kunde utan risk sitta kvar ännu ett år, hvilket han äfven gjorde. Sådant måste naturligtvis hafva skett till stort men för en jordegare, som gjort allt i ordning, för att sjelf emottaga sin egendom. Att arrendatorn derföre bör afflytta, då legotiden är slut, äfven utan uppsägning, synes mig så klart, att ett annat stadgande måste vara orätt.

Den siste talaren har ansett, att en afvikelse från den förut uttalade principen egt rum i punktens sista moment; men det är klart, att, om en jordegare icke genast påkallar vräkning af en arrendator, som kvarstadnat öfver sin tid, så måste en gräns finnas utsatt, hvarefter sådant är för sent. Om arrendatorn får quarsitta två månader utan anmärkning, bör han äfven få njuta afkastningen af de kostnader, han under denna tid på jorden nedlagt.

Hvad de i formelt hänseende gjorda anmärkningarne beträffar, så äro de af Lag-Utskottets ordförande så fullständigt vederlagda, att dervid icke kan finnas något vidare att tillägga. Jag yrkar bifall till punkten.

Herr Faxe: Hufvudsaken, hvarföre denna ändring i lagen blifvit ifrågasatt, är den klagan, som förts deröfver, att brukare och hyresgäster kvarstanna, då egaren icke kan lagligen styrka, att han i rätt tid uppsagt dem.

Legotiden i stad är endast $\frac{1}{2}$ år, och nu vet hvar och en, att, om han vill bo kvar, måste han komma öfverens med egaren.

Jag har begärt ordet, egentligen för att, då en talare sagt, att det icke vore samma förhållande med stadsjord som med jord på landet, erinra derom, att det finnes en Kongl. Förordning, som säger, att i fråga om in-tecknade fastigheter samma förhållande skall ega rum i staden som på landet.

Herr Nordström: Ehuru jag så väl första som andra gången, jag i afseende å förevarande fråga hade ordet, så tydligt, jag förmodade, gaf tillkänna, att jag med hus och gård i stad icke förblandade den stadsjord, eller de lägenheter derå, som till hus eller tomt ej höra, har jag dock nu förnummit, att en aktad talare ytterligare ansett sig böra erinra derom och om Kongl. Förordningen den 21 December 1857. Jag förmodar likväl, att hvad jag allaredan derom yttrat bör kunna befria mig från nödvändigheten att bevisa mig icke hafva varit okunnig om denna skilnad, helst jag äfven från den hemtade ett af skälen för min anmärkning, att frågan om lega af jord på landet, eller af sådana på en stads mark liggande jordlägenheter, som ej äro förenade med tomtmålen, icke egde något i sakförhållandena grundadt samband med

frågan om lega af hus och gård i stad; och härmed torde det nu vara nog sagdt om den saken.

En annan talare, som tillika är ledamot af Lag-Utskottet, har funnit Utskottets motiver för dess förslag vara så solklara, såsom han yttrade sig, att han ej kunde förstå, huruledes någon anmärkning deremot kunde göras. Jag kan derpå endast svara, att ljuset ej lyser lika för alla, och erkänner min underlägsenhet häruti, i förhållande till honom.

Friherre Sprengtporten: Jag fruktar, att jag blifvit missförstådd af Lag-Utskottets ordförande. Jag har endast yrkat, att stadgandet skulle så utsträckas, att tillsägelsen om afflyttning kunde ske, så väl före dagen för arrendets slut, som under de två månaderna der-efter. Detta har varit den anmärkning, hvarpå jag grundat yrkandet om återremiss.

Grefve Mörner, Carl Göran: En föregående talare har sökt stöd för sin åsigt i inteckningsförordningen. Om man genomläser denna, tror jag dock, att man skall finna motsatsen af hvad han anfört, nemligen, att det icke skulle finnas någon skilnad i fråga om inteckning i stad och på landet. Då det gamla stadgandet, att köp skulle bryta lega, upphäfdes, föreskrefs, att legoafstal i stad icke finge ske på längre än 10 år; men deremot på landet finge utsträckas till arrendatorens lifstid, och deri finnes således en betydlig skilnad.

Herr Hasselrot: En föregående talare har missförstått mig. Jag talade icke om någon exekutiv auktion, utan om en auktion, som tillställdes vid slutet af ett arrende, vid hvilket tillfälle arrendatorn blef underrättad, att han icke behöfde afflytta, om han ej vore uppsagd.

Efter dermed afslutad öfverläggning förmälde Herr Grefven och Talmannen, att derunder yrkats dels bifall till Utskottets hemställan, dels Utlåtandets återförvisande i denna del till Utskottet.

Vid framställd proposition på bifall till Utskottets hemställan, hördes starka ja, hvarföre ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Sedan votering blifvit begärd, uppsattes och godkändes följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller Utskottets ifrågavarande hemställan, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Kammarern återförvisat till Utskottet detta dess förslag.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan en voteringsedel blifvit undantagen och förseglad samt öfriga öppnade, rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 57;
Nej — 10.

Andra hemställan å sid. 5.

Herr Caspersson: Jag borde måhända icke yttra mig nu, då jag instämmer i det slut, hvartill Utskottet kommit, fastän jag ej gillar de anförda motiverna. 16 Kap. 15 § Jorda-balken är nemligen, efter mitt förmenande, så ändrad genom Kongl. Förordningen den 13 Juni 1800, att, på sätt motionären antagit, in-tecknad-t arrendekontrakt måste, vid egendoms exsekutiva försäljning, vika för äldre in-teckning, som ej på annat sätt kan utgå, och arrendator afflytta utan längre rådrum än det, som lemnas egare. En förändring härutinnan anser jag ej önskvärd, och yrkar därför bifall till hvad Utskottet föreslagit.

Grefve Sparre, Eric: Då den siste värde talaren icke yrkat någon förändring i det slut, hvartill Utskottet kommit, och jag icke tror, att det skulle särdeles intressera Kammaren, att höra en diskussion om lagens tolkning, så inskränker jag mig till att yrka bifall till punkten.

Bifölls.

Föredragningen af detta Utlåtande afbröts, för att i eftermiddagens plenum fortsättas.

Grefve Hamilton, Henning: Ett stadgande i vår nya Riksdagsordning, hvilket utan tvifvel blifvit emottaget med allmän tillfredsställelse, är den 53:dje §, berättigande Stats-Rådets ledamöter att deltaga i Riksdagens förhandlingar, hvarigenom man kan hoppas, att ett ökad förtroende och en lifligare samverkan mellan Regeringen och Representationen skola uppstå, och den sednare af den förra för sina viktiga beslut erhålla en ledning, som under fordna förhållanden icke var lätt, kanske icke möjlig att åstadkomma. Af detta stadgande följer naturligen den s. k. interpellationsrätten, hvilken jag snarare ville kalla en möjlighet för den enskilde representanten att framkalla en upplysning om Regeringens åsigt i afseende på frågor, rörande hvilka till ett fullständigt och tillförlitligt omdöme fordras den omfattande öfversigt af landets ställning i det hela samt den frihet från de enskilda intressenas inflytande, som endast hos Regeringen äro att förvänta. Men om denna rätt eller möjlighet för representanten är dyrbar, ålägger detta honom å andra sidan att begagna densamma med hofsamhet, så att han icke besvarar Stats-Rådets ledamöter med frågor, hvilka antingen äro utan all vigt eller sådana, att de hvarken kunna eller böra besvaras. Omständigheter kunna nemligen förekomma, under hvilka landets säkerhet fordrar, att Regeringens åsikter och åsikter måste hållas hemliga, äfvensom det gifves fall, då Regeringen icke bör binda sig genom en i

otid uttalad mening, utan förbehålla sig sin frihet att lämpa sitt beslut efter inträffande förhållanden.

Hans Excellens Justitie-statsministern har vid ett föregående tillfälle uttalat sig om formen för blifvande interpellationer. Om jag nu, då jag önskat till t. f. chefen för Finans-departementet ställa en fråga, icke iakttagit denna form, tror jag mig likväl icke hafva förfarit med mindre grannligheten, då jag enskildt till honom framställt min önskan, skriftligen aflemnat så väl den enkelt formulerade frågan som de beräkningar, hvilka i densamma åsyftas, och anhållit om benäget meddelande, *om* och *när* han skulle vilja lemna den önskade upplysningen. Det är således med Herr t. f. Departements-chefens förut lemnade begifvande, som jag nu tager mig friheten till honom ställa min vördsamma fråga, hvilken angår beräkningen af Statsverkets inkomster och utgifter för år 1868 och Regeringens åsigt om lämpligaste utvägen som de beräkningar dervid uppstående brist. Väl vet jag, att detta är ett ämne, rörande hvilket Representationen allena har rätt att besluta, men just derföre anser jag tillfället vara ett sådant, då det ömsesidiga förtroendet lämpligen kan påkallas, och då den enskilde representanten har anledning att utbedja sig ett meddelande, som Stats-Rådets ledamöter möjligen eljest skulle finna sig sakna all anledning att göra.

Till en början torde det tillåtas mig att här meddela det väsendtligaste innehållet af de tabeller, jag uppställt öfver 1868 års statsreglering, så vidt den för närvarande låter sig beräkna.

Hvad först angår den ordinarie statsregleringen, har jag dervid beräknat *inkomsterna* på följande sätt:

Ordinarie inkomster		8,861,270.
Extraordinarie inkomster:		
Tullmedel	13,000,000.	
Postmedel	2,000,000.	
Stämpelpappers-medel	1,500,000.	
Bränvinstillverkningsafgift	9,000,000.	25,500,000.
	Summa	34,361,270.
<i>Utgifterna</i> åter uppgå till		33,618,000.

Så att ett saldo till den extra statsregleringens bestridande uppkommer af 743,270, men hvilket kan ökas med 75,000 R:dr, för den händelse, att Riksdagen skulle afslå ett anslag på Sjunde Hufvudtiteln af detta belopp, hvilket ännu är beroende af omröstning i Kamrarne.

Den andra tvekan i afseende på dessa siffrors rättighet, hvilken, så vidt jag vet, kan ifrågasättas, gäller beräkningen af tullmedlen och bränvinstillverkningsafgiften. Hvad de förra angår, har jag upptagit dem till likhet med inkomsten för år 1866, med afdrag för saltullen, som med innevarande år bortfallit. Väl inhemtas af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition N:o 1, att Chefen för Finans-departementet ansåg tullafgifternas under de sednare åren nedgående belopp vara beroende af tillfälliga omständigheter, men då den tryckta penningställningens och alla industriidkares mer eller mindre aftynande rörelse, som otvifvelaktigt föranledt den minskade tullinkomsten, fortfara att visa sina verkningar på ett sätt, som är egnadt att skingra alla illusioner, och det visat sig,

att tulluppbörden under innevarande år ej obetydligt understiger beloppet för motsvarande månader af sistlidne år, saknar jag ej hopp, att min beräkning numera må kunna af t. f. Departements-chefen godkännas.

Hvad åter beträffar bränvinstillverkningsafgiften, utgjorde den i medeltal för åren 1864—1866: 9,331,000, och ännu sistlidne år 9,242,000 R:dr. Jag har likväl icke vågat upptaga den till högre belopp än 9 millioner, dels emedan produktionen äfven af bränvin väl i någon mån måste rätta sig efter konsumtionen, och denna efter möjligheten att betala, dels emedan utsädet af råg sistlidne höst, till följd af ständigt regn, var mindre än vanligt, och utsäde af potatis i en stor del af medlersta Sverige nu saknas, hvarföre det är antagligt, att brist på råämnen till billigt pris, åtminstone i denna del af landet, skall minska bränvinstillverkningen under nästkommande höst och viuter.

Särskildt anhåller jag få fästa uppmärksamheten derpå, att de extraordinarie inkomsterna för innevarande år efter all anledning komma att ej obetydligt understiga deras beräknade belopp, och att försigtigheten derföre med fullt skäl bjuder, att vi ej nu grunda våra beräkningar på en oviss förhoppning.

Då jag nu öfvergår till den *extra statsregleringen*, anhåller jag att få börja med utgifterna, hvilka, oakadt alla sina olägenheter, framför inkomsterna hafva företrädet att vara både säkrare och större.

Om man här ej tager i betraktande de extra anslag, som äro beviljade för år 1867, men deremot i de extraordinarie anslagen för år 1868 inberäknar ett belopp af 92,000 R:dr, som ännu är beroende af Kamrarnes gemensamma omröstning, utgör det sammanräknade beloppet af extra utgifter och lån för år 1868 R:dr 4,819,397: 27.

Inkomsterna för den extra statsregleringen utgöres åter af: det ofvan åberopade bidraget af Statsverkets inkomster 743,270:

Öfverskott af Statsverkets inkomster och besparingar å dess utgifter för år 1866 600,000: 1,343,270: —
så att en brist att fylla uppstår af R:dr 3,476,127: 27.

hvilken likväl genom Riksdagens blifvande beslut i ännu oafgjorda anslagsfrågor kan minskas med 167,000 R:dr, eller till 3,309,127: 27.

Sådan visar sig för mig ställningen, då jag icke ännu tagit i betraktande Riksgälds-kontorets angelägenheter, i pröfning af hvilka jag af flera skäl icke trott mig böra besvara Herr t. f. Chefen för Finansdepartementet att ingå, hvaremot jag begagnar mig af Herr Statsrådets tillåtelse att, med anledning af det anförda, framställa den af mig redan skriftligen aflemnade frågan:

Har Herr t. f. Chefen för Finans-departementet någon väsendtlig anmärkning att göra mot de af mig uppgjorda beräkningar, och i annat fall, hvilken eller hvilka af ännu återstående utvägar för den uppkomna bristens fyllande anses af Regeringen lämpligast?

Jag skulle kunna inskränka mig till hvad jag redan yttrat, men då det för Representationen är af vigt att, före Kamrarnes återstående gemensamma omröstningar, göra sig reda äfven för Riksgälds-kontorets ställning, anhåller jag att äfven rörande denna få anföra några ord.

Om jag dervid först inskränker mig till innevarande år, utgör för år 1867: Riksgälds-kontorets *utgifter*, enligt Bil. C, till Stats-Utskottets Memorial N:o 60 23,102,751: 93.
härtill kommer vid denna riksdag anvisade att under året utgå 533,830: —

Summa R:dr 23,636,581: 93.

Kontorets *inkomster* åter upptagas i samma bilaga till 15,187,558: 20;
härtill kommer andel i Bankens vinst för år 1865 1,800,000: — 16,987,558: 20.

Så att bristen vid årets slut är R:dr 6,649,023: 73.

Genom bifall till Kongl. Maj:ts nådiga Proposition N:o 39, kan denna brist ökas med 151,000 R:dr, eller till 6,800,023: 73.

Enligt min mening bör denna brist ovilkorligen fyllas endast genom lån, och anser jag Riksdagen dertill så mycket heldre vara berättigad, som de utgifter för jernvägsbyggnader, som af Riksgälds-kontoret blifvit bestridda, vid årets slut öfverstiga 9 millioner R:dr, eller noga räknadt utgöra 9,246,136: 01, så att, äfven om hela detta belopp upplånades, Staten ändock icke skuldsatt sig för annat än produktiva ändamål, som återgälda den på dem nedlagda kostnad.

För år 1868 utgöra Riksgälds-kontorets *utgifter* enligt först åberopade bilaga R:dr 8,834,903: 59.

Härtill kommer:

beviljad anslag till jernvägsanläggningarne . . . » 2,000,000:
ränta å de till fyllande af 1867 års brist upplånade medel omkring » 400,000:
samt bristen i extra statsregleringen för år 1868 . . . » 3,476,127: 27.

Summa R:dr 14,711,030: 86.

Inkomsterna upptagas i den åberopade bilagan till 5,841,028:

hvarifrån afgår det belopp, hvarmed inkomsten af jernvägstrafiken kommer att understiga den beräknade 500,000: 5,341,028: —

Och utgör bristen för året således R:dr 9,370,002: —

Denna summa är visserligen stor, men likväl icke egnad att ingifva någon farhåga; då utvägar att åstadkomma densamma stå oss öppna. Rörande lämpligaste sättet kan man vara af olika meningar, och jag vill icke för tillfället uttrycka någon bestämd och förutfattad mening i detta hänseende, men dock anföra några siffror, som antyda de återstående utvägarne större eller mindre förmåga att leda till målet.

Den allmänna bevillningen lemnar, om den utgår efter hittills gällande grunder R:dr 2,600,000:

Genom tullförhöjning å socker, kaffe, tobak och sprit kan erhållas » 1,300,000:

Genom bränvinstillverkningsafgiftens höjande till 70 öre, omkring » 1,400,000:

och genom en vapens katt, motsvarande omkring 50 proc. af bevillningen, enligt Bevillnings-förordningens 2 Art. . . . » 900,000:

Summa R:dr 6,200,000:

Det vill således synas, som skulle något mer än 3 millioner behöfva anskaffas genom lån, men jag anser likväl icke den föreskrift, som i detta hänseende meddelas Fullmäktige i Riksgälds-kontoret, böra blifva lika bestämd. som den rörande lån, till fyllande af 1867 års brist, utan endast vilkorlig samt beroende af behof och möjligheten att erhålla lån på fördelaktiga vilkor. Vi måste nemligen ihågkomma, att Riksdagen åter sammanträder redan i början af år 1868, och är då i tillfälle dels att disponera öfver 1866 års bankovinst, dels att i öfrigt vidtaga de åtgärder, hvartill omständigheterna kunna föranleda.

Slutligen måste jag beklaga, att den taffa, jag haft att upprulla, varit så föga ljus. Jag tror likväl, att man under närvarande förhållanden gör klokast att se sanningen i ansigtet. I tidens längd är det dock intet annat, som hjälper.

Herr Statsrådet Bredberg: Med anledning af de framställda frågorna, om hvilka den ärade talaren har haft den artigheten att på förhand underätta mig, får jag meddela, att jag visserligen icke erkänner någon förbindelse för Stats-Rådets ledamöter att ingå i granskning af de beräkningar, som en eller annan ledamot af Riksdagen för sig uppgjort; men, då de gjorda beräkningarne nu blifvit mig benäget lemnade till genomseende, har jag i detta fall ej velat undandraga mig ett sådant förtroende; och vid summarisk granskning hafva de upptagna utgifterna, så väl ordinarie som extra, under de särskilda Hufvudtitlarne, icke synts mig föranleda till någon väsentlig anmärkning, ty under denna benämning är icke att hänföra t. ex. en sådan obetydlighet, som att lånebeloppet på extra stat under Åttonde Hufvudtiteln blifvit angifvet 60 R:dr för högt.

Hvad inkomstberäkningen angår, finnas så väl de ordinarie statsinkomsterna som post- och stämpelpappers-medlen upptagna till samma belopp, som Kongl. Maj:t i sin nädiga Proposition om Statsverket beräknat; och churu detta icke är förhållandet med tullmedlen och bränvinstillverkningsafgiften, hvilka Herr Grefve Hamilton uppskattat till *lägre* årsbelopp, än de under flera år i medeltal gifvit, och Kongl. Maj:t därför ansett sig kunna påräkna, äfven oberoende af de vid denna riksdag föreslagna förhöjningar i dessa afgifter, synes mig icke vara anledning att från Regeringens synpunkt framställa någon anmärkning mot det lägre beräkningssättet, som naturligtvis lemnar desto större säkerhet derom, att dessa skattetitlars afkomst icke skall i verkligheten understiga förväntan.

Det nu jemväl meddelade öfverslaget, särskildt öfver Riksgäldskontorets ställning och behof, har jag icke varit i tillfälle att granska, och jag skulle i allt fall anse det ligga utom gränsen för den till mig gjorda framställningen.

Jag öfvergår då till den andra frågan: *hvilken af ännu återstående utvägar för bristens fyllande, Regeringen anser lämpligast.*

Härvid må först erinras, att, när den med Hufvudtitlarne sammanhängande statsregleringen för år 1868 skulle, enligt nu ifrågavarande kalkyl, sluta med en brist af 3,476,627 R:dr 27 öre (eller, eventuellt, 318,500 R:dr mindre), som vore att fylla med bevilling, så ingå i denna
bristsumma

bristsumma, hvarken de utgifter, som till gevärsinköp m. m. äro anvisade att ega rum redan innevarande år, eller Riksgälds-kontorets behof för afbetalning å jernvägslån, och detta Kontors egen rörelse i öfrigt, så vidt samma behof icke motsvaras af Kontorets påräkneliga inkomst. Uppgörandet af den slutliga finansplanen för år 1868 påfordrar naturligtvis, såsom också blifvit yttradt, att i ett visst sammanhang betrakta och afhjelpa alla de behof, som måste fyllas, ehvad de hafva sin grund i Riksgäldsverkets eller det egentliga Statsverkets ställning. Men sådan frågan nu är till mig framställd, sådan och icke i större omfattning påkallar hon ett svar, nemligen angående de, såsom det heter, ännu återstående utvägarne för att betäcka bristen vid sjelfva statsregleringen. Dylika utvägar, som Kongl. Maj:ts Regering vid riksdagens början föreslagit att samtidigt anlitas, äro:

1:o) *allmänna bevillningen*, som för år vanligen utgör omkring 2,600,000 R:dr, och sålunda skulle för 1868 lemna öfrig allenast en miljon, i rundt tal, af den nu angifna bristen, för att genom särskilda bevillningar fyllas;

2:o) en efter grunderna för andra artikeln i Bevillnings-förordningen utgående *vapenskatt*, hvilken Kongl. Maj:t, uti ingressen till sin nädiga Proposition om Statsverket, ställt främst bland de tillfälliga utvägarne. Dervid yttrades, att »redan beskaffenheten af det behof, som förnämligast påkallade särskilda åtgärder för tillgångarnes ökande, nemligen behovet af vapen till stärkande af Rikets försvarskraft, syntes lemna anvisning till nämnda utväg, hvars begagnande i förevarande fall skulle innebära ett vädjande till den allmänna medborgerliga pligten att efter rättvisa grunder bidra till upprätthållande af fäderneslandets sjelfständighet»;

3:o) förhöjning af *bränvinstillverkningsafgiften* med 15 öre per kann. Sedan likväl denna förhöjning numera blifvit af Andra Kammaren afslagen och af den Första medgifven endast till belopp af 10 öre, är sistnämnda tillökning den enda, som i detta hänseende »ännu återstår» att anlita vid ärendets slutliga behandling;

4:o) ökade *tullsatser* å bränvin och sprit, socker, kaffe och tobak, en inkomstitel, som jag här nämner sist, emedan den, i hvad bränvinet och spriten angår, har sådant sammanhang med förhöjningen af bränvinstillverknings-afgiften, att den förra helt och hållet beror af den sednares utgång, såsom Kongl. Maj:t ock i sin nädiga Proposition N:o 23 har tydligen framhållit.

Den inbördes ordning, i hvilken jag vidrört de särskilda förslagen, torde tillräckligt autyda den tankegång, som vid deras framläggande, enligt redan tillgängliga handlingar, ledde Kongl. Maj:ts Regering. Men, såsom jag äfven erinrat, dessa förslag voro ämnade att *jemte* hvarandra bringas till verkställighet; och den Kongl. Propositionen om Statsverket utgår från den åsigten, att, då hvart och ett af de olika beskattningssätten, som hos oss vunnit tillämpning, medför vissa olägenheter och vissa fördelar, så bör, vid en betydligare skatteförhöjning, tillökningen fördelas på de olika skattetitlarne och icke läggas uteslutande på en af dem.

Huruvida nu de nedsättningar, som Riksdagen underkastat åtskilliga bland de af Kongl. Maj:t äskade anslag, skulle föranleda till någon för-
Riksd. Prot. 1 Afd.

ändring af lämpligaste sättet att fylla de sålunda minskade medelsbehofven, — den frågan utgör icke föremål för Konungens åtgärd eller beslut och kan följaktligen icke heller här besvaras på *Regeringens vägnar*. En opinionsyttring i detta hänseende kan således väntas endast af mig personligen. Och mig förekommer det temligen naturligt, att den allmänna bevillningen icke bör nu, när behofven äro större än vanligt, sättas under sitt vanliga belopp, att sedan det tillfälliga anslaget för anskaffande af infanterigevärförblifvit från äskade 3 millioner nedsatt till $1\frac{1}{2}$ million, en nedsättning kommer att ega rum äfven i den för samma ändamål särskildt afsedda vapenskatten, hvaraf Regeringen påräknat en inkomst, öfverstigande sistnämnda belopp; samt att de härefter återstående behofven fyllas genom tillverknings- och tullskatter på brännvin och sprit, i den mån beslutande-rätten derom ännu är öppen; och så vida Statens kraf öfverskjuta de tillgångar, som sålunda beredas, torde det vara skäl att använda tullförhöjningen på kaffe, tobak och socker, vid hvilken sistnämnda artikels beskattning särskilda svårigheter möta i följd af de uppkomna stridigheterna rörande de relativa tullsatserna på olika slag. Ett ytterligare skäl att här sätta tullförhöjningarne i sista rummet ligger deruti, att den önskvärda stadgan i tulltaxans bestämmelser icke bör, utan tvingande förhållanden, åsidosättas för fyllande af tillfälliga och öfvergående behof.

Måhända kunde någon vänta, att jag bland sätten att tillfredsställa statsbehofven skulle nämna äfven lån. Men sådant sätt för medels anskaffande har lika litet vid denna, som vid föregående riksdagar, kunnat af Regeringen ifrågasättas för betäckande af Statens årliga utgifter eller öfverhufvud för andra företag, än sådana produktiva, som innebära löftet om framtida bidrag till länens återgåldande. Och jag vill icke tillstyrka länssystemets utsträckning öfver dess sålunda utstakade gränser.

Grefve Hamilton, Henning: Jag ber att få aflägga min tacksamhet till Herr t. f. Chefen för Finans-departementet för det svar, han gifvit på min fråga, och anhåller att på samma gång få göra ett litet tillägg till hvad jag nyss yttrade.

Det kan nemligen synas besynnerligt, att, då man efter min beräkning skulle behöfva alla de upptagna förslagen till skatteförhöjning, jag dock formulerat min fråga så, att jag önskade få en framställning från Regeringen, »om *hvilken* af ännu återstående utvägar för bristens fyllande Regeringen anser lämpligast.»

Skälet till denna framställning är, att vi i Första Kammaren icke äro euväldige i fråga om en blifvande lånesummas storlek, och då Andra Kammaren vid sådana frågors afgörande har en gifven öfverlägsenhet, kan det lätt hända, att denna summa blir så stor, att möjligen icke alla andra utvägar behöfver anlitas.

Efter derom af Herr Wærn gjord framställning beslöt Kammaren, att de af Grefve Hamilton och Herr Bredberg afgifna yttranden skulle delgifvas Stats-Utskottet.

Herr Grefven och Talmannen yttrade, att han hade den sorgliga pligten att anmäla, att, enligt ingifvet läkarebetyg, en af denna Kammares medlemmar, Herr Sten Erland von Hofsten, den 24 i denna månad aflidit, hvarjemte Herr Grefven och Talmannen hemställde, att, jemlikt 28 § Riksdags-ordningen, Kammaren måtte härom göra underdånig anmälan hos Kongl. Maj:t, hvilket bifölls.

Föredrogos och begärdes på bordet Banko-Utskottets Memorial:

N:o 25, i anledning af Kamrarnes beslut öfver Banko-Utskottets Betänkande N:o 19, med förslag till reglering af Bankens låne- och kreditivrörelse;

N:o 26, med förslag till instruktion för Riksdagens Revisorer af Riksbanken;

N:o 27, med förslag till instruktion för Riksdagens Revisorer öfver Diskontkontoret i Stockholm samt lånekontoren i orterna;

N:o 28, med förslag till ansvarighetslag för Riksdagens Fullmäktige i Banken; och

N:o 29, med förslag till ansvarighetslag för de af Riksdagen förordnande Styrelseledamöter för lånekontoren i orterna.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 4 e. m.

In fidem,
Walfrid Billing.

Fredagen den 26 April 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 6 e. m.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens skrifvelse N:o 37 till Fullmäktige i Riksgälds-kontoret, i anledning af verkställd granskning af nämnda Kontors förvaltning under den tid, som förflutit sedan början af nästlidne riksdag.

Fortsattes föredragningen af Lag-Utskottets Utlåtande N:o 65, i anledning af väckt motion, om vissa stadganden till ordnande af jord-egares och arrendators ömsesidiga rättsförhållanden.

Utskottets hemställan å sid. 7.

Herr Odelberg: Jag vill visserligen icke bestrida möjligheten, att tvistighet emellan jordegare och arrendator uppstått till följd deraf, att i lagen saknas föreskrift derom, hvarest arrendeafgåld skall erläggas, och jag vill derföre icke heller förneka, att ett stadgande, hvarigenom en sådan tvistighet kan undvikas, är af behovet påkalladt; men jag tror icke att, genom det af Utskottet föreslagna stadgande, ändamålet vinnes. Jag fruktar tvärtom, att man härigenom »kommer ur askan och i elden», såsom ordspråket säger. Det är santt, att, om arrendatoren förpligtas betala arrendet på det ställe, der jordegaren är bosatt, detta kunde innebära en obillig tunga, om dennes bostad är långt aflägsen; men jag hemställer, om det icke är ännu större tunga för jordegaren att uppbära arrendet hos arrendatoren, derest de bo långt ifrån hvarandra. Utskottet säger, att det icke kan vara »större olägenhet för egaren att söka brukaren i hans hemvist, än för den sednare att inställa sig hos den förre». Men jag tror, att denna åsigt är alldeles oriktig, och jag delar fullkomligt reservanten, Herr Grefve Sparres tanke, då han i sin reservation säger: »Det är i allmänhet svårare för en fordringsegare att träffa en gäldenär, som håller sig undan, än för gäldenären att träffa en fordringsegare, som väntar liquid. Den sednare är vanligen ganska mottaglig». Om man således skall stadga något med afseende på stället, der arrende bör erläggas, måste man, enligt mitt förmenande, stadga i alldeles motsatt riktning mot Utskottet. Jag vill med ett exempel visa hvarthän det kan leda, om hvad Utskottet föreslagit blir lag. Herr A har till B utarrenderat sin egendom och i kontraktet gjort alla de föreskrifter, försigtigheten bjuder, men likväl underlåtit något, som i allmänhet icke iakttages och som jag aldrig någonsin sett omnämndt i

ett arrendekontrakt, det nemligen att bestämma stället, hvarest arrendesumman skall erläggas. Herr A har likväl öfvertygat sig derom, att Herr B är solvent, att han eger erforderligt kapital till inventarier och till egendomens behöriga skötande. Men saken är å Herr B:s sida uppgjord för att bedraga Herr A — sådant händer beklagligtvis ganska ofta — eller omständigheterna föranleda under arrendetiden Herr B till ett sådant handlingssätt. Emellertid fortgår arrendet till den dag, arrendebeloppet förfaller. Herr A, som skall hafva beloppet, väntar att erhålla det, men väntar förgäves; och får slutligen den upplysning, att det är hans skyldighet uppsöka Herr B i dennes bostad. Han begifver sig derföre till den bostad, der han vet, att Herr B bör bo, men får der till svar, att Herr B ej bor der; och, vid nogare undersökning, befinnes Herr B vara försvunnen. Denne har begifvit sig till Amerika och öfverlemnadt arrendet till en tredje person, Herr C. Herr A är urståndsatt att erhålla arrendebeloppet, tilldess han träffar Herr B i dennes hemvist; och denne bor i en aflägsen verldsdel, men har, emot afträdessumma, öfverlemnadt egendomen till Herr C, som under några år sitter ograverad i arrendet. Herr A är beröfvad möjligheten att utfå arrendesumman, enär han icke har någon person i Amerika, till hvilken han kan vända sig, för att, genom honom, fullgöra lagens föreskrift att kräva Herr B i dennes hemvist. Ett lagstadgande med sådana konsekvenser är vådligt, och kan icke vara egnadt att ändamålsenligt fylla den af motionären påpekade luckan i lagen. Jag ser mig, på grund af hvad jag sålunda anført, nödsakad yrka afslag å Lag-Utskottets Ut-låtande i denna del.

Herr Faxe: Jag hade ämnat begära, att Grefve Sparres reservation skulle blifva uppläst, men den är redan till en del åberopad, och det torde derföre icke erfordras, att den uppläses. Jag vill endast i korthet upprepa innehållet af densamma. Grefve Sparre säger nemligen, att redan i vår nu gällande lag den grundsatsen finnes antydd, att gäldenären skall tillställa fordringsegaren liquid; att ett enstaka fall, der tvist uppstått emellan jordegare och arrendator, icke bör gifva anledning till lagstiftning, m. m. Jag vill dertill endast lägga, att så många olika förhållanden kunna i detta fall uppstå, att man omöjligt kan förutse dem i lagen; men när domaren dömer efter riktiga grundsatser, så slår det icke fel, att han kan bestämma, huruvida arrendatoren fullgjort eller icke fullgjort sin skyldighet att erlægga arrende. Således är min åsigt, att något lagstadgande i detta fall icke erfordras; och jag vill särskildt anmärka emot Lag-Utskottets förslag, att, om det blir lag, så, och under förutsättning, att vi förut icke hade någon författning i ämnet, skulle den nya lagen sannolikt komma att tillämpas på redan uppgjorda arrendekontrakter, i hvilka stället, der arrendeafgiften borde erläggas, icke funnes bestämdt. Följden häraf skulle blifva den, att hvarje jordegare, som hade flere arrendatorer, fick resa omkring till hvarje arrendator och, allt efter som i kontraktet blifvit bestämdt på hvad sätt arrendeafgiften skulle erläggas, uppbära på det ena stället spanmål, på det andra smör och gäss samt på det tredje penningar. Det blefve en upp-bördsresa, liknande presternes förr i verlden. Detta missförhållande skulle inträffa äfven i det fall, att man antog motionärens förslag, att

betalningen må ske »i brukarens bostad å den egendom, hvarom lego-aftalet handlar.» Lag-Utskottet godkände icke detta förslag, derföre att hus möjligen icke funnos å den arrenderade lägenheten. Jag vill icke längre upptaga Kammarrens tid. Hvar och en inser lätt, att det är en orimlighet, att jordegaren skall uppsöka arrendatoren i dennes hemvist för att få ut arrendebeloppet. Arrendatoren kan vara bosatt här i Stockholm, men arrendera jord i Skåne, och då vore jordegaren, hvarje gång han skulle uppbära arrendesumman, nödsakad att resa hit. Jag yrkar afslag å Lag-Utskottets ifrågavarande Utlåtande.

Herr von Möller: Det är ej i egenskap af motionär, jag begärt ordet, ty jag har redan visat, att jag vet att tåga, då Lag-Utskottet afstyrkt hvad jag motionerat; men det är såsom ledamot af Lag-Utskottet, jag uppträder. Det torde måhända anses förmätet af mig, att jag ensam vågar försvara ifrågavarande Utlåtande, då tre af Kammarrens medlemmar — erfarne och skicklige jurister — reserverat sig emot det samma; men då sex jurister i Andra Kammarren deltagit i beslutet, torde det ursäktas mig, att jag uppträder till dess försvar. Lag-Utskottet säger, med afscende på stället, der arrendeafgiften skall erläggas: »Merändels finnes derom ingenting sagdt i arrendekontraktet, och det är just för sådana fall, som lagen bör upptaga hvad som skall tjena till efterrättelse för vederbörande.» Lag-Utskottet anser således, att en lag i detta fall bör stiftas. Utskottets ordförande är af motsatt tanke, ty han säger i sin reservation: »Den omständighet att till följd af tredska hos en individ stridighet uppstått i anledning deraf, att kontrahenten försummat att gifva ett aftal behörig bestämdhet, är icke i och för sig giltig anledning för lagstiftaren att uppträda, helst der lag redan finnes.» Lag-Utskottet erkänner, att rörande detta ämne väl finnes »i Utsöknings-balkens 4 Kap. 10 § stadgadt, att i utsökningsmål, när ej viss ort är nämnd, der betalning ske bör, Konungens Befallningshafvande skall pröfva, hvar betalning å gäldenärens kostnad bör verkställas»; men Lag-Utskottet säger tillika: »detta stadgande synes, när fråga är om förfallet arrende, desto mindre tillfyllestgörande, som arrendators rätt kan vara försuten, innan frågan kommer till Konungens Befallningshafvande eller domaren.» Det är detta förhållande, som bör tagas i betraktande. Om ett arrendekontrakt så affattas, att, om arrendebeloppet på förfalldagen ej betalas, arrendatoren skall vara arrenderrätten förlustig, så, och om arrendatoren sökt jordegaren på förfalldagen, för att betala arrendesumman, men icke lyckats träffa honom, kan arrendatoren derigenom mista arrendet. Reservanten har visserligen sagt, att det icke är så svårt att träffa en fordringsegare, hvilken väntar liquid, som en gäldenär, hvilken håller sig undan. Men hvem har sagt, att icke jordegaren, som kan vara intresserad af att få arrendatoren från arrendet skiljd, lika väl kan hålla sig undan. Huruvida det förslag, Lag-Utskottet nu framställt, kan vara i allo tillfyllestgörande; deröfver tillåter jag mig ej att döma. Jag är icke jurist, och eger derföre ej förmåga uppsätta en lagparagraf; men jag tror, att Lag-Utskottet bör ega denna insigt, och då det funnit skäl att ändra hvad jag i min motion föreslagit, hvilket jag hemtat från Franska lagen, så antager jag, att Utskottets förslag är bättre än mitt. Detta

stadgande är visst icke uteslutande gynnande för jordegaren, ehuru det utgått från en sådan, men jag tror sannerligen, att man lika mycket bör se på arrendatorens som jordegarens rätt; och det är på denna grund, jag väckt motionen. Jag fruktar, att den ifrågavarande delen af Utlåtandet icke kommer att bifallas, då den har så mäktiga motståndare; men *en* röst skall åtminstone höjas för dess antagande. Jag yrkar bifall till Utlåtandet i denna del.

Friherre Sprengtporten: Jag har föga att tillägga till hvad Grefve Sparres reservation innehåller, och hvad Herrar Odelberg och Faxe redan yttrat; men jag får endast upplysa, att det förslag, Utskottet framställt, strider emot praxis i den ort, der jag är bosatt, och emot det allmänna rättsmedvetandet. Jag tror icke heller, att det föreslagna stadgandet skulle medföra någon nytta för arrendatoren. Man har naturligtvis med motionen och förslaget åsyftat, att ett billigt förhållande skulle vara rådande emellan jordegare och arrendator, att, om arrendatoren ej betalar arrendesumman på dagen, jordegaren ej skall alltför strängt förfara; men derest jordegaren måste kräva arrendatoren flera gånger, och är nödsakad att hvarje gång resa till honom, hvilket förorsakar jordegaren stor tidsförlust och mycket besvär, så är det fara värdt, att jordegaren, för att slippa dylika olägenheter för framtiden, använder lagens hela stränghet emot arrendatoren, så snart denne icke på förfalldagen erlagt liqid.

På dessa och förut anförda skäl yrkar jag afslag å Utlåtandet i denna del.

Grefve Sparre, Eric: Såsom jag i min reservation antydt, finnes här redan lag, som bestämmer, huru förhållas skall, då ej viss ort, der betalning ske bör, är nämnd. Utsöknings-balkens 4 Kap. 10 § säger nemligen, att Konungens Befallningshafvande, vid sådant förhållande, skall pröfva hvar betalning å gäldenärens kostnad ske bör; och det är en i lagskipningen, utan undantag, antagen grundsats, att betalningen skall ske på gäldenärens försorg, och således på det ställe, der fordringsegaren är bosatt. Jag tror icke, att man kan uppvisa ett enda prejudikat på motsatt tolkning. Således gäller den grundsats i allmänhet i Svenska lagstiftningen, att gäldenären skall söka fordringsegaren. Är der nu skäl att för arrendatorer göra ett stadgande, motsatt den allmänna grundsatsen. Jag tror det icke. Jag anser, på sätt jag å förmiddagen tillkännagaf, att, då en grundsats finnes i lagen uttryckt, bör den genomgå lagstiftningen i sin helhet. Har jag en gång antagit, att gäldenären bör uppsöka fordringsegaren, så bör detta gälla för alla liquider. Har jag antagit en motsatt princip, så bör den ock hafva sin tillämpning i alla hänseenden. Men jag hyser tvekan att utbyta den nu gällande grundsatsen emot en motsatt, ty, som jag i min reservation nämnt, det är lättare att träffa borgenären än gäldenären. Man har sagt, att motionärens förslag vore hemtdt från Franska lagen; men i denna lag har jag senast nu på eftermiddagen eftersökt, utan att kunna finna något stadgande, hvar arrendatoren skall erlægga arrendebeloppet. Någon sådan lagbestämmelse finnes icke i Franska lagen, som i det hänseendet således är lik vår nuvarande lag.

Men i det kapitel af Franska lagen, som handlar om kontrakter och obligationer, finnes bestämdt, att, der ej annorlunda är öfverenskommet, betalning skall erläggas der gäldenären bor. Denna princip är således motsatt den i vår lag. En talare har sagt, att sex jurister inom Lag-Utskottet skulle bidragit till ifrågavarande förslag. Jag vill icke motsäga detta; jag vet icke, om det så förhållit sig, ty jag har ej sett deras innersta tankar. Men det bör icke kunna inverka på Eder, Mine Herrar, om flere eller färre jurister härtill bidragit. Hvar och en af Eder kan lika väl som en jurist bedöma hvar en arrendator bör erlægga arrendebeloppet. Samme talare har sagt, att det föreslagna stadgandet icke vore till fördel för jordegaren; och deri har han fullkomligt rätt, ty det kan väl aldrig blifva någon fördel, att nödgas resa omkring till sina arrendatorer, för att utkräfva arrendeafgift; men detta skulle naturligtvis icke inverka, om saken i sig sjelf vore riktig. Slutligen är det sagdt, att, om lagen icke bestämde hvar arrendeafgiften skulle erläggas, i det fall, att kontraktet derom intet innehölle, arrendatoren, som fåfängt vidtagit åtgärder, för att förfallodagen betala arrendesumman, kunde löpa fara att mista arrendet. Om också, — såsom man berättat mig — det inträffat, att en jordegare vägrat att emottaga arrendeafgiften, som blifvit till honom i rekommenderadt bref öfversänd, samt förmenat, att arrendatoren, vid det förhållande att han icke i jordegarens hemvist erlagt afgiften, borde vara arrenderätten förlustig, så har man dock icke kunnat säga, att jordegaren lyckades häri; och jag för min del är öfvertygad, att arrendatoren icke kunde dömas arrenderätten förlustig. Det är i allmänhet farligt, att, så snart ett fall inträffar, då en orimlig människa gör ett missbruk, genast framkomma med en motion om förändring i lagen. Det är omöjligt att lagstifta på ett sådant sätt, att krängel kan förekommas; men om de rätta grunderna finnas i lagen, så vet lagtillämparen hvad han skall rätta sig efter. På grund af hvad jag sålunda anført, och med återopande af min reservation, får jag yrka, att Lag-Utskottets Utlåtande i denna del måtte blifva af Kammararen afslaget.

Herr Hallenborg: Utskottets förslag innefattar, enligt min tanke, olägenhet för jordegaren. Det lär ej kunna förnekas, att emellan jordegare och arrendatorer ett visst klientförhållande är rålande; och, om man ser saken ifrån denna synpunkt, kan det väl icke vara rätt att man reser till klienten för att utfå sina rättigheter. Det finnes i Skåne en person, som eger 125 hemman i 24 socknar; jag ville se, huru egaren skulle taga sig ut, då han på en sådan verldsomsegling skulle uppbara spannmål på ett ställe, smör på ett annat och penningar på ett tredje. Måhända voro arrendatorerne borta och han kunde då riskera att icke erhålla något arrendebelopp, utan nödgas att ännu en eller annan gång företaga resa för samma ändamål. Alla räntor, som man är skyldig betala, erlägger man ju till sedelhafvaren, och svårligen lär någon gäldenär kunna fordra, att fordringsegaren kommer till honom för att uppbara denna liqvid. Mig synes det rättaste vara att, om jordegaren bor i närheten af arrendatoren, denne då begifver sig till jordegaren och betalar arrendesumman, men att, om de bo långt ifrån hvarandra, arrendesumman skickas med posten, på samma sätt som eger

rum med räntas erläggande. Det är sagdt, att arrendatoren, om han icke på förfalldagen erlade arrendesumman, riskerar att vräkas från arrendet, men dermed är sällan jordegaren belåten, ty man kan lätt tänka sig, huru svårt det skulle vara för jordegaren att oberedd återtaga en bortarrenderad jordegendom, från hvilken arrendatoren sjelf frigjort sig, genom underlåtenheten att icke på förfalldagen erlägga arrendebeloppet. Jag för min del skall icke åberopa vidare skäl. Andra talare hafva redan framhållit tillräckliga betänkligheter emot förslaget; och på grund häraf samt af hvad jag anfört, yrkar jag, att detsamma måtte blifva af Kammaren afslaget.

Efter dermed afslutad öfverläggning yttrade Herr Grefven och Talmannen, att derunder yrkats bifall till Utskottets hemställan och afslag å densamma.

Sedan proposition gjorts på bifall till nämnda hemställan, och denna med nästan enhälligt nej besvarats, gjordes proposition på afslag, hvarvid ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Hemställan å sid. 9.

Bifölls.

Hemställan å sid. 10.

Herr Faxe: Jag har anmält min reservation emot Utskottets ifrågavarande förslag, och jag ber att få anföra skälen härtill. Motionen liksom förslaget afser tvänne fall; det ena, att skydda jordegaren för förlust af de inventarier, han lemnat arrendatoren; det andra, att skydda arrendatorer för att förlora de honom lemnade inventarier. Jordegaren har här tvänne anspråk, dels att ingen, emot hans vilja, sätter sig i besittning af hans inventarier, så länge desamma finnas i behåll hos arrendatoren, dels att, om de af denne förskingras, de inventarier, arrendatoren sätter i stället, skola blifva jordegarens. Hvad det första beträffar, så läser ingen kunna säita i fråga annat än att, för såvidt jordegaren kan visa, att de inventarier, hvilka finnas hos arrendatoren, äro desamme, till hvilka han i kontrakt förbehållit sig eganderätt — och detta kan han visa genom att förse sig med qvitterad, specifik inventarieförteckning — ingen annan än jordegaren eger rätt till dem. Följaktligen behöfves derom ingen lag. Är det åter fråga att för jordegarens skulder utmäta dessa inventarier, så stadgar redan lagen att »all utmätning bör ske utan förfång af den rätt, som annan till gäldenärs gods eger»; och jag anser ej lämpligt, att man går längre än detta stadgande. Det kan visserligen uppstå fråga om olika tillämpning häraf, men i en tid, då gäldenärer finnas, hvilka göra alla möjliga skälmstycken för att bedraga sina borgenärer, bör åtminstone ej lagen understödja sådana skälmstycken. Hvad angår jordegarens rätt till sådana inventarier, som blifvit satta i stället för de ursprungliga, så kan öfverlemnandet ske på tvänne sätt. Antingen förbehåller sig jordegaren att återfå jemngoda inventarier i stället, eller ock att återfå desamma

inventarierna eller en viss summa. Om det möjligen kan sättas i fråga, att inventarier, hvilka sättas i stället, kunna anses tillhöra jordegaren, hvilket jag dock ej kan medgifva, så vill jag bestämdt påstå, att, om jordegaren endast förbehållit sig, att, vid afträdet, af arrendatoren erhålla jemngodt åter eller värdet deraf, har han blott fordringsrätt hos arrendatoren, men ej rätt till sjelfva inventarierna, ty eganderätten till dem måste i detta fall anses hafva, i och med öfverlemnandet, öfvergått från jordegaren till arrendatoren. När man läser Lag-Utskottets Utlåtande, så finner man att detta rörer lösegendom i allmänhet — det kan således vara spannmål och dylikt; — men hvar och en, som läst juridik, vet väl, att jag ej kan lagligen återbekomma en sak med mindre än jag kan visa, att *samma* sak är min tillhörighet.

På dessa af mig anförda skäl, yrkar jag afslag å Utskottets hemställan i denna del.

Herr von Möller: Det är betänkligt, att jag uppträder och åter yttrar mig, då jag erinrar mig det öde, den förra punkten, som jag sökte försvara, rönte; men jag tror, att jag denna gången skall röna mera sympatier, ty hvad som här blifvit föreslaget ligger så väl i egarens som brukarens intresse. Den värde reservanten, som nyss yttrat sig, likasom de andre reservanterne inom denna Kammare, hvilka nog snart låta höra sig, utgå från tvänne hufvudgrunder, då de motsätta sig Lag-Utskottets förslag; den ena, att stadgandet är vådligt för jordegarens, för borgenärernes rätt; den andra, att stadgandet är öfverflödigt, ty de påstå, att vissa §§ i lagen redan nu tillerkänna jordegaren den åsyftade säkerheten för inventarier, som han till arrendator öfverlemnar, så länge de förblifva desamma. Dock ej så, om de vexla eller ombytas. Jag lemnar derhän, huru härmed må förhålla sig — juristerne inom Utskottet voro i detta afsende af olika åsichter — men jag för min del ser denna sak från rent praktisk synpunkt. Redan i 1734 års Lag, 10 Kap. 5 § Giftermåls-balken, fanns den grundsats antydd, att inventarier voro att anse såsom adpertenentier till fast egendom; och om man äfven icke bör sträcka principen så långt, att vilja gifva fastighets natur åt jordbruksinventarier, torde man dock, såsom jag i min motion nämmt, böra inskränka deras rörlighet. Man har hittills ej ansett behöfligt, att lagstifta i hvad som beträffar jordegares och landtbos ömsesidiga förhållande; men sedan arrendeväsendet allt mer och mer utvecklats sig hos oss, och då hvar och en måste erkänna, att ett väl ordnadt arrendeväsen är till största fördel för jordbruket, torde detta lagförslag väl förtjena afseende. Om det också, sedt ifrån rent juridisk synpunkt, kan hafva sina brister, så veta vi ju, Mine Herrar, att det icke kommer att blifva lag, med mindre det blifvit pröfvadt först af Högsta Domstolen och sedan af Kongl. Maj:ts Regering; och tron J väl, att vi behöfva frukta att derifrån erhålla ett lagstadgande, som i ena eller andra hänseendet är bristfälligt. Jag vill ej upptaga Kammarens tid med att söka vederlägga Herrar reservanter; jag anser mig dertill icke ega tillräcklig dialektisk förmåga; men jag vädjar till Eder, Mine Herrar, och i främsta rummet till Herrar jordbrukare, om det icke skulle vara lyckligt att erhålla en lag i denna syftning. Jag för min del yrkar bifall till Lag-Utskottets Utlåtande.

Grefve Sparre, Eric: Under medgifvande, att flera skäl kunna anföras, hvilka tala för ifrågavarande förslag, kan jag dock icke biträda detsamma, och anhåller fördenskull att få för Kammaren redogöra för skälen dertill. Här kan nemligen vara fråga om två olika fall. Jag antager till en början, att jordegaren lemnat egendomen med inventarier till arrendatoren, mot förbindelse för arrendatoren att återlemna desamma eller motsvarande inventarier då arrendetiden är slut. Vid sådant förhållande äro, enligt min öfvertygelse, inventarierna jordegarens tillhörighet och kunna således ej tagas i mät för arrendatorens skuld. Ty den regel finnes redan i Utsöknings-balken stadgad, att vid utmätning skall annan mans gods, som finnes i boet, undantagas, innan utmätningen sker; och likaledes finnes det i Utsöknings-balken bestämdt, att all utmätning bör ske utan förfång af den rätt, som annan till godset eger. Nu kan jordegaren ej anses hafva afhändt sig sin eganderätt till inventarierna derföre, att han utlånat dem åt arrendatoren, och det är således omöjligt, att de skulle kunna blifva utmäta för arrendatorens skuld. Nu uppstår den andra frågan: kunna dessa inventarier utmätas för jordegarens skuld? Jag svarar likaledes härtill nej. Ty, såsom jag nyss nämnde, stadgar Utsöknings-balken, att utmätning bör ske utan förfång för dem, som bättre rätt till godset hafva; och då jag öfverlemnade mina inventarier jemte egendomen till arrendatoren, så har arrendatoren detentionsrätt till inventarierna och dessa kunna under sådana omständigheter ej tagas i mät för jordegarens skuld. För dessa båda fall är derföre ett stadgande, sådant som motionären här föreslagit, efter min öfvertygelse fullkomligt öfverflödigt. Men det finnes verkligen ett tredje fall, för hvilket det ifrågasatta stadgandet kunde anses mera behöfligt. Det händer nemligen, att under arrendetiden en del af inventarierna förgås, kreatur säljas och andra köpas i stället o. s. v. Om nu arrendekontraktet icke stadgar, att dessa nyförvärfvade inventarier skola träda i stället för dem, som förgåtts, så kan verkligen det vara af vigt, att lagen innehåller något stadgande härutinnan. Men jag är så rädd för införande af nya grundsatsar i vår lagstiftning, att jag ej vågat tillstyrka några bestämmelser i detta afseende. Om den grundsats, som förut fanns uttalad i 1734 års Lag, att nemligen, i afscende på giftorätt, såsom adpertinens till den fasta egendomen räknades boskap och inventarier, ännu vore gällande, och det således ej behöfdes, att blott för detta fall göra det undantagsstadgande, att lös egendom skulle anses såsom fastighet eller hvad Franska lagen kallar »immeubles», så skulle jag måhända vara böjd för införandet af ett lagstadgande i det syfte, som jag nyss nämnde. Men under nuvarande förhållanden tvekar jag verkligen mycket att tillstyrka något sådant. Att i afseende på ett enda fall uttala principer, hvilka äro stridande mot lagens hela anda och bokstaf i öfrigt, anser jag ej kunna leda till annat än förvecklingar och förvirring. Dessutom är det ifrågasatta stadgandet verkligen mindre nödvändigt, sedan Kammaren antagit den nästföregående punkten af Betänkandet. Ty om blott vid arrendeaftalets uppgörande värden blifvit åsatta de lösören, som blifvit till arrendatoren öfverlemnade, så har ju jordegaren för dessa lösörens värde förmånsrätt i arrendatorens tillgångar, och han kan således ej gerna lida någon förlust härutinnan. Slutligen skulle det lätt kunna hända, att, då, efter Lag-Utskottets förslag, kronofogden

skulle förpligtas förvara och hafva reda på alla dessa handlingar, ett förbiseende af någon dylik kunde ega rum, derest, såsom ofta händer, den ordinarie kronofogden egde tjänstledighet och någon annan vore i hans ställe förordnad, hvilken ej hunnit att sätta sig in i alla ortens förhållanden, eller derest, hvilket ännu oftare sker, kronofogden uppdroge en utmätning hos arrendatoren åt någon länsman, som ej hade reda på det mellan arrendatoren och jordegaren träffade aftalet. Att vid ett sådant fall mycket trassel och mycket obehag kan uppkomma, är alldeles tydligt.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, får jag för min del förena mig i det af Herr Faxé framställda yrkande.

Herr Tornerhjelm: Då flere jurister uppträdt *mot* förevarande förslag, kan det verkligen synas djerft af mig att uppträda *för* detsamma. Men jag har under en ganska lång bana såsom landtbrukare kommit till erfarenhet af förhållanden, som ådagalagt nödvändigheten af det föreslagna stadgandet, och jag skall försöka att med skäl, hemtade ur praktiken, visa, att det har ganska mycket, som talar för sig.

Vi hafva här i Sverige mycken jord, men vi bruka den alldeles för mycket sjelfva. Fördelarne af arrendeväsendet, hvilket är högt utbildadt i andra länder, äro endast föga insedda hos oss. Så borde dock ej vara förhållandet, och vi hafva derföre allt skäl att söka utveckla och underlätta detsamma. I södra Sverige, der det jemförelsevis kommit mest i bruk, finnas många arrendatorer, hvilka äro bördige från Tyskland eller Danmark. Dessa hafva från sitt hemland medfört vanor och åsigtter, som äro der gällande, och deribland också anspråken på att jemte jorden äfven få öfvertaga de till densammas skötsel nödiga inventarier. Många jordegare i Skåne, och bland dem äfven jag, öfverlemnade derföre också gerna inventarierna jemte jorden till arrendatorerne. Derigenom vinnes den fördel, att arrendatoren kan börja sin verksamhet med ett betydligt mindre kapital, än som erfordrades, om han skulle genast i början nedlägga ett större kapital uti anskaffande af kreatur och redskap. De penningar, som han har att disponera, kan han då i stället använda på jordens förbättring och ändamålsenliga skötande. Jag vill nu anföra ett exempel på, huru det kan gå med sådana inventarier, som blifvit på detta sätt öfverlemnade till arrendator. En jurist hade sagt mig, att dylika ej kunde tagas i mät för arrendators skuld, och jag hade i förlitan derpå öfverlemnadt inventarier till en af mina arrendatorer. Men så gjorde denne arrendator konkurs, der blef tvist om inventarierna, och jag dömdes att ingå med i konkursmassan såsom annan fordringsegare af det skäl, att jag ej kunde, såsom orden lydde i domen, visa att de inventarier, som jag lemnat arrendatoren, voro detsamma, som funnos i hans bo vid konkursen. Jag gick till högre instans och förlorade äfven der. Någon säkerhet finnes således icke för närvarande, att jordegaren skall kunna i sin arrendators konkurs få tillbaka sina till arrendatoren lemnade inventarier. Den siste värde talaren har sagt, att han nödgades motsätta sig det förslag, som Lag-Utskottet här framställt till afhjelpande af nämnda missförhållande, af det skäl, att derigenom infördes i lagstiftningen en ny princip. Men om nu, såsom jag haft äran visa, den gamla principen är dålig och

ledande till förlust för jordegaren, så finner jag alls icke något skäl vara förhanden att hålla så strängt på den, utan torde det i sådant fall vara bäst att skaffa sig en ny. Man kunde visserligen förekomma förluster för jordegaren derigenom, att denne upprättade ett lösöreköp med arrendatoren om de inventarier, som lemnades till denne. Men då skulle jordegaren i lösöreköpet säga sig köpa af arrendatoren de inventarier, som äro hans egna, och arrendatoren skulle säga sig sälja samma inventarier, hvilka han aldrig rådt om. Detta vore ju en påtaglig vrängning af rätt och lag. Och dessutom skulle en sådan åtgärd endast föga skydda jordegaren, ty huru skulle han kunna visa, att de kreatur eller de redskap, som man ville taga i mät för arrendatorens skuld, vore just desamma, som de, hvilka jordegaren lemnat honom. Herr Faxé har sagt, att man skulle se ej blott på jordegarens rätt, utan äfven på arrendatorens. Men nog är det bra hårdt för jordegaren, om han måste förlora sin egendom, och jag anser derföre, att hans rätt bör också njuta något skydd. Nu invänder man kanske, att arrendatoren kan, genom att pantsätta de till honom öfverlemnade inventarierna, förskaffa sig kredit hos tredje person, och att denne tredje persons rätt derföre bör också tillgodoses. För sådant ändamål har ju också Lag-Utskottet i Betänkandet stadgat, att en förteckning öfver de till arrendatoren öfverlemnade inventarierna skall finnas hos kronofogden. Mot detta stadgande har Grefve Sparre anmärkt, att det skulle förlora sin kraft och sin verkställighet, om kronofogden vore borta eller någon annan skötte hans tjänst. Men om än sådana förhållanden ega rum, så skall väl i alla händelser förteckningen finnas kvar på kronofogdekontoret och vara derstädes tillgänglig. Vill man dessutom göra sig riktigt säker, så kan man ju låta läsa upp förteckningen från predikstolen, såsom det göres med lösöreköpsafhandlingar. Det af Lag-Utskottet här framställda förslaget är utan tvifvel af mycken praktisk nytta och af stor vikt för alla jordegare och jordbrukare. Mot detsamma hafva väl åtskillige af Lag-Utskottets ledamöter utaf principiela skäl anfört reservationer. Men i frågor af sådan art, som den ifrågavarande, anser jag att principerna böra stå tillbaka för den praktiska nyttan. Jag har också ej fått höra ett enda praktiskt skäl anföras mot förslaget. Och jag får också derföre på det lifligaste förorda Lag-Utskottets Betänkande.

Grefve Mörner, Julius Oscar: Jag ämnar ej ingå i pröfning af de stora rättsprinciperna, om hvilka här varit taladt. Efter de två sista talarnes yttranden är också en sådan pröfning mindre behöflig. Jag kan ej neka till att jag i många år hyst den önskan, att jordegare måtte genom lagens hjälp sättas i tillfälle att utan risk till arrendator öfverlemla inventarier jemte den arrenderade egendomen; men jag har alltid funnit sättet för realiserande af denna önskan brydsamt. Då jag emellertid hyser denna önskan, passar det sig ej rätt väl för mig, att jag nu nödgas uppträda mot Lag-Utskottets förevarande förslag, hvilket just äsyftar att uppfylla densamma. Men jag anser, att förslaget är behäftadt med fel i redaktionen, hvilka måhända skulle kunna föranleda mera ondt än det goda, som hela förslaget har med sig, och hvilka jag derför anser det vara min pligt att påpeka. Der står nu till en början: »Vill jordegare, som sin fasta egendom till brukning åt annan upplåtit,

äfven lemna honom kreatur, redskap och annat till egendomens bruk, göre derå förteckning med utsatta värden». Dessa orden »och annat» tror jag kunna göra hela förslaget omöjligt. Ty hvad kan ej under dem smuglas in? Jag ser intet, som hindrar jordegaren, att under dem inbegripa penningar, möbler eller hvad annat som helst; och *det* kan väl ej vara meningen. Utan att vilja påstå, att hvad jag nu ämnar föreslå är någon synnerligen bättre redaktion, tror jag dock, att det vore lämpligare, att i stället för »och annat» sätta »och öfriga gårdsinventarier» eller något dylikt. Jag vill, såsom jag redan nämnde, icke påstå, att icke något bättre uttryck finnes, men hvad jag föreslagit är åtminstone vida tydligare än Utskottets redaktion. Der står sedan i slutet af den föreslagna §:n »Ej må sedan de lösören eller hvad i stället derför sättes, för gäld i mät tagas, så länge legoaftalet räcker». Det är verkligen svårt att säga, huru man borde här uttrycka sig. Jag skulle vilja, i stället för hvad Utskottet föreslagit, hafva infördt, att »så länge aftalet räcker skall jordegaren hafva eganderätt till de aflemnade lösörena eller deras motsvarande värde», eller något dylikt. Genom den redaktion, som Utskottet föreslagit, tror jag nemligen, att man öppnar dörren alldeles för mycket för skälmstycken, på sätt en värd talare för en stund sedan påpekat. En annan värd talare, som i dessa och andra frågor med skäl eger stort inflytande, har sagt, att derest den nu föredragna punkten icke gick igenom, det skulle vara en tröst för jordegare, att han, enligt den förut här i afton beslutade lydelsen af 17 Kap. 6 §:n Handels-balken, skulle få förmånsrätt i arrendators löseegendom för de lemnade inventariernas värde. Men det är en tröst, som jag hvarken vill hafva eller förstå värdera. Ty om arrendatoren gör konkurs, kan jag ej finna annat, än att denna förmånsrätt måste vara lika med noll. Ty om också jord-egaren, på sätt den värde talaren påpekade, på konkurs-auktionen återköper inventarierna, så måste han väl dock med köpeskillingen godtgöra arrendatorens öfriga fordringsegare. Af hvad jag nu anfört framgår, att jag både vill bifall till Utskottets förslag och vill det icke, d. v. s. jag vill saken, men i en förändrad form. Och jag yrkar derföre på återremiss till Lag-Utskottet, på det att detsamma må med sin öfverlägsna skicklighet gifva lämplig form åt de förändringar, som jag här påpekat såsom önskvärda.

Grefve Sparre, Eric: En värd talare har anfört, att jag i mitt förra yttrande skulle hafva hållit mig för mycket till principen, men ej anfört några praktiska skäl. Han hade rätt häri. Jag talade endast om principerna, och jag ansåg det vara tillräckligt att påpeka vådan af att i lagstiftningen införa principer, genom hvilka löseegendom skulle kunna iklädas fastighets natur. Men jag glömde måhända då att framställa min mening tillräckligt tydligt. Man måste i allmänhet och i synnerhet i lagstiftningsfrågor se sakerna från två sidor. Så bör man äfven icke betrakta det ifrågavarande förslaget uteslutande från jord-egarens synpunkt och söka endast att bereda honom visshet, att han skall återfå sina jemte egendomen lemnade inventarier, man måste äfven tillse, att icke de stadganden, som man vill för detta ändamål införa, gifva utrymme åt bedrägerier och krängel. Man kan t. ex. tänka sig, att, om det ifrågavarande stadgandet genomfördes, en jordegare skulle

kunna göra det för sina fordringsegare omöjligt, att under loppet af 10 eller 20 år åtkomma inventarierna vid en egendom, blott genom den ganska simpa åtgärden, att på så lång tid öfverlemna dem åt en arrendator. För ett lagstadgande, som kan medföra dylika följder, måste lagstiftningen väl akta sig. I afseende på hvad en föregående talare här anmärkt derom, att jordegarens rätt icke skulle genom den nästföregående punkten i förevarande Betänkande blifvit tillräckligt skyddad för utmätning hos arrendator, ber jag att få påminna derom, att, enligt den nya förmånsrätts-förordningen, samma rätt gäller för fordringsegare både i konkurs och vid utmätning, och att jordegaren således vid den exekutiva auktionen kan uttaga sin egendom lika väl som i konkursen. Hvad slutligen beträffar det yttrande, som en annan värd talare fällt derom, att jordegaren skulle kunna uppgöra lösöre köp med arrendatoren om de lemnade inventarierna, så vill jag endast anmärka, att ett sådant köp åtminstone ej kan hafva afseende på de saker, som sättas i stället för de ursprungliga inventarierna, emedan man genom köp ej kan afhandla om saker, som ännu icke finnas till vid den tid, då köpet slutes. Genom hvad jag nu och förra gången jag hade ordet haft äran anföra, torde det vara klart, att så många svårigheter och så mycket trassel kan uppkomma af det förevarande förslaget, att enhvar, som närmare öfvertänkt detsamma och som sökt sätta sig in i de förhållanden, hvilka blifva en följd af detsamma, måste tveka, innan han med sin röst biträder det. Och för min del får jag fortfarande yrka afslag derå.

Herr Hasselrot: Jag får upprigtigt bekänna, att jag inom Lag-Utskottet tvekade att bifalla det ifrågasvarande Betänkandet, ehuru detsamma onekligen medför stora fördelar för jordbruket. Den siste ärade talaren har åberopat många och viktiga skäl emot förslaget, men jag tror dock, att de svårigheter, som han påpekat, uppvägas af det skäl till bifall för förslaget, som för mig varit bestämmande. Förhållandet är nemligen, att, om arrendatoren satt andra inventarier i stället för dem, hvilka han fått mottaga af jordegaren, så skulle dessa inventarier kunna under arrendetiden för arrendatorens skuld utmätas, men då såsom allmän regel vid all utmätning gäller, att man ej får förnärma annans rätt, och uppenbart är, att jordegarens rätt trädes för nära, om dylika inventarier för jordegarens skuld utmätas och försäljas. synes häraf böra följa, att under arrendetiden ej mindre de aflemnade inventarierna, utan äfven det, som sättes i deras ställe, må vara oåtkomligt för såväl jordegarens som arrendatorens fordringsegare. Detta skäl har, såsom jag redan haft äran nämna, varit bestämmande för min åsigt i frågan, och jag är fullt förvissad, att de här föreslagna stadgandena ej skola i praktiken möta så stora svårigheter, som man här befarat. Med afseende på den anmärkta redaktionen ber jag att få upplysa, att vi inom Utskottet voro sysselsatta en hel förmiddag med redigerandet af den klandrade punkten, men att, sedan vi försökt att sätta in i densamma alla de föremål, som kunde vara i densamma åsyftade, vi dock slutligen, för att ej något skulle uteglömmas, funno det vara bäst att antaga den här föreslagna redaktionen. Jag tillåter mig äfven att påpeka, att der ej står, såsom Grefve Mörner påstod, blott och bart »och annat», utan att der står »och annat till egendomens bruk», hvadan således, om man blott icke rycker orden

ur sitt sammanhang, någon svårighet icke gerna kan ifrågakomma. Jag anser mig ej böra taga Kammarens tid vidare i anspråk, utan slutar med att yrka bifall på Utskottets förslag.

Herr von Gegerfelt: Äfven jag har reserverat mig mot Utskottets förevarande Betänkande och i min reservation anført skälen för min åsigt. I detta afseende har jag således blott att hålla mig till densamma. Jag skall dock utbedja mig, att få upptaga ett par anmärkningar, som blifvit här framställda. En talare har yttrat, att några praktiska skäl för afslag å förevarande Betänkande icke blifvit anförda; jag vill därför försöka, att i min mån förebringa några dylika och det så mycket heldre, som den värde talaren sjelf lemnat mig anvisning på ett sådant skäl. Han berättade nemligen, att han en gång till en arrendator öfverlemnade inventarier, hörande till en utarrenderad egendom, utan att upprätta någon förteckning å desamma, men att, sedan arrendatoren kommit i konkurs, han ej kunnat återfå sina inventarier, emedan han ej kunnat styrka, att dessa varit desamma, som de, hvilka han lemnat åt arrendatoren. Det är nu först och främst i hvarje fråga en sak af den största och mest praktiska vikt, att kunna styrka sin rätt. Men hade den nu omtalade kaus inträffat, sedan den näst föregående punkten i förevarande Betänkande blifvit bifallen, så hade jordegaren ej gått miste om något. Han skulle nemligen då hafva haft förmånsrätt i arrendatorens hela lösegendom och således äfven i sina egna, i arrendatorens hand befintliga inventarier, till hvilka han ej kunnat styrka sin eganderätt. Från denna synpunkt sedt, behöfves sålunda icke den ifrågasatta förändringen. Om vidare jordegare skall kunna ega anspråk på de inventarier, som blifvit satta i stället för sådana, som jordegaren lemnat arrendatoren och hvilka inventarier, jordegaren följaktligen sjelf ej någonsin egt; så bör han kunna genom en formlig handling visa, att dessa inventarier verkligen blifvit satta i stället för dem, som han lemnat. Man kan ju nemligen tänka sig, att jordegaren lemnat arrendatoren dåliga inventarier, men arrendatoren gjort sig af med dessa och köpt andra mera dyrbara i stället; och i sådant fall kan det blifva svårt att besvara den frågan, huruvida dessa dyrbarare inventarier skola anses gälla i stället för de inventarier, som blifvit lemnade. Skulle Utskottets förslag gå igenom, så skulle det egendomliga förhållande inträffa, att det funnes egendom, hvilken ej kunde tagas i mät för någons gäld. Någon måste väl ändock inventarierna tillhöra. Äro de jordegarens, så böra de kunna tagas i mät för hans skuld; äro de åter arrendatorens, så böra de åter kunna tagas i mät för hans skuld. Men att lagstifta så, att två personer skulle kunna sinsemellan träffa ett aftal, genom hvilket begges borgenärer blefvo betagna rätten att utmäta viss egendom, det tror jag hvarken kan anses rätt eller praktiskt nyttigt, och det så mycket mindre, som jordegaren verkligen ej behöfver den förmån, som härigenom skulle honom beredas, samt förslaget dessutom har det emot sig, att det länder till förfång för arrendatorens öfrige borgenärer. Man kan t. ex. tänka sig, att en arrendator köper kreatur på kredit och för hem dem till sig; han råkar kort derefter i konkurs, och då skulle jordegaren kunna taga kreaturen, men den, som förskjutit medlen till dem, få intet. En föregående

gående talare har såsom ett redaktionsfel anmärkt det i förevarande punkt förekommande ordet »annat». För att besvara denna anmärkning, behöfver jag blott erinra derom, att samma uttryck förekommer äfven i den föregående punkten af ifrågavarande Betänkande och att densamma blifvit utan anmärkning af Kammaren antagen. Jag får för min del yrka afslag på den ifrågavarande punkten.

Herr Tornerhjelm: Jag kan ej finna, att den siste värde talaren anfört sådana praktiska skäl, att jag genom desamma måste anse mig vederlagd. Ty om än en afhandling är upprättad emellan jordegaren och arrendatoren, så kan dock icke jordegaren medelst densamma styrka, att det är just den oxen eller den kon, eller den plogen, som är hans tillhörighet, utan han kan blott på sin höjd styrka, att han lemnat arrendatoren inventarier för ett viss värde. Det är nemligen ej möjligt, att för hvarje gång en ko dör, eller en plog göres ny, göra anteckning derom i inventarie-förteckningen. Det har blifvit sagdt, att jordegarna skulle hafva förmånsrätt för de lemnade inventariernas värde. Det må nu så vara. Men hvad är det han får förmånsrätt uti? Jo, i sin egen lösegendom, och räcker ej den, så har han intet att hålla sig till, för att fylla bristen. Om åter den ifrågavarande punkten går igenom, så kan någon utmätning af dessa jordegarens inventarier aldrig komma i fråga, och han kan således icke behöfva begagna sig af den der förmånsrätten. Det skulle ju äfven kunna hända, att jordegaren lemnat arrendatoren kor, men arrendatoren anser det vara fördelaktigare att hålla får och fördenskull med jordegarens begifvande säljer korna och köper får i stället. Det är då alldeles nödvändigt, att dessa får skola tjena jordegaren såsom säkerhet och vederlag för de kor, som han lemnat. Här har blifvit anmärkningar framställda mot redaktionen af ifrågavarande paragraf och särskildt mot det i densamma förekommande ordet »annat». Det vore olyckligt, om detta enda ord skulle vålla, att förslaget föll. Men det är ju alldeles omöjligt, att räkna upp allt, som kan under denna paragraf inbegripas, och derföre är det också alldeles nödvändigt att begagna ordet »annat.» Och äfven om under denna rubrik blifvit hänförda möbler och dylika saker, så anser jag, att den, som lemnat sådana, bör i hvarje fall hafva sin eganderätt tryggad. En talare har sagt, att han ej ville bifalla den ifrågavarande lagstiftningen, derföre att densamma kunde gifva anledningar till bedrägerier, men jag vill fråga, om det finnes någon möjlighet, att skrifva en lag så, att den ej kan kringgås, eller att bedrägerier ej kunna göras. Man klagade med skäl under vår gamla Representation, att det var svårt, att genomföra förändringar. Jag hoppas, att i detta afseende en förändring inträffat, genom införande af den nya Representationen, och jag tviflar icke, att Första Kammaren, med de rättsbegrepp och de upphöjda åsigtter, som derinom göra sig gällande, skall bifalla ifrågavarande förslag, hvilket jag härmed får på det kraftigaste förorda.

Herr von Gegerfelt: Med anledning af den siste värde talarens yttrande, ber jag att få anmärka, att, derest den nästföregående punkten i detta Betänkande blir lag, så inträffar det förhållande, att, om en

jordegare lemnat till sin arrendator kor, men denne säljer dem och köper får i stället, så får visserligen jordegaren icke taga dessa får, såsom ersättning för korna, men i dess ställe får han förmånsrätt för kornas värde i både fåren och arrendatorens öfriga egendom. Dermed tycker jag, att jordegarens rätt kan vara fullt betryggad; och då han får ut värdet af hvad han lemnat arrendatoren, med förmånsrätt framför arrendatorens öfriga borgenärer, synes det mig verkligen vara af föga vigt, att han kan om hvarje särskild persedel säga: detta är mitt. Den säkerhet, han sålunda erhåller, blir så stor, att man ej, för att ytterligare förstora densamma, behöfver göra våld på gällande rättsprinciper. Jag får därför forfarande påyrka afslag å Betänkandet.

Grefve Sparre, Eric: Jag försäkrar, att jag försökt göra mig ganska väl redo för jordegarens ställning i denna sak och jag tror ej, att jag förtjenar de beskyllningar, som blifvit rigtade mot mig derom, att jag skulle hafva kommit fram med de mest orimliga satsar. Hvar och en finner, att ifrågavarande Betänkande går ut på ett underlättande af jordens utarrenderande, och det har med synnerlig värma omfattats af flere jordegare här inom Kammaren. Jag bör då kanske nämna, att äfven jag är jordegare, men att jag har hvarenda torfva utarrenderad och att jag således bör hafva temligen klart för mig, hvad jordegarne i detta afseende behöfva. Så mycket är man väl också alltid sig sjelf närmast, att jag väl skulle varit intresserad för ett sådant steg som det, hvilket blifvit här föreslagit, derest jag ansett detsamma behöfligt. Jag har blifvit beskylld för att hålla mig för mycket vid principer och för litet vid den praktiska verkligheten; jag vill därför utbedja mig, att få belysa mina åsikter med ett par exempel. Jag antager nu, att Herr Tornerhjelm har arrenderat ut en egendom med små och usla kor; — jag ber om ursäkt, suppositionen var olämplig, det hade likaväl kunnat vara jag sjelf. — Arrendatoren byter ut dessa kor, hvilka ej äro värda 20 R:dr stycket, mot andra kor, som äro rigtiga racedjur och äro värda 150 R:dr stycket. För att skaffa sig dessa utmärkta kor, har han varit tvungen att låna upp penningar. På utsatt tid kan han ej betala penningarne åter, och då kommer fordringsegaren och säger: »om jag ej får min betalning, så gör jag utmätning hos er». Derpå svarar då arrendatoren: »Jag har intet, som kan utmätas, ty allt hvad jag har, står på min inventarielista». »Nå», säger fordringsegaren, »då tager jag helt simpelt tillbaka de kreatur, som ni köpt för mina penningar». Och så går han till kronofogden, men när kronofogden kommer, så visar arrendatoren, att så många kor, som stå i hans ladugård, hafva följt med arrendet och att de, på hvilka fordringsegaren gör anspråk, äro satta i stället för dem, som han mottagit af jordegaren och så få kronofogden och fordringsegaren gå sin väg med lång näsa. Ett annat exempel! En jordegare förutser, att han med anledning af sin affärsställning snart har att vänta ett besök af kronofogden i och för utmätning. Han vill likväl icke blifva af med hvad han har, utan därför arrenderar han ut allt hvad han eger, fastighet och lösören, åt en god vän, och har på det sättet sauverat sig för att löseegendomen må kunna under den tid, som arrendet omfattar, tagas i mät för hans gäld. Det är denna omständighet, att efter det föreslagna lagrummet det skulle blifva så lätt,

att begå bedrägerier, som hufvudsakligen föranledt mig, att motsätta mig förslaget. Skulle likväl Kammaren antaga detsamma, så förtviflar jag dock icke, ty jag vet, att det skall genomgå ännu en pröfning, innan det får kraft af lag. Jag har endast här velat uppträda mot införande i vår lag af stadganden, hvilka äro för dess principer i öfrigt fremmande, och hvilka i praxis ej kunna medföra annat än oreda och förvirring.

Jag vill ej pina Kammaren med att längre uppehålla mig vid samma sak, utan får jag nu, liksom två gånger tillföre, yrka afslag på Utskottets Betänkande.

Herr Nordström: Ut i 4:de punkten hade Lag-Utskottet föreslagit och Kammaren för sin del godkänt, att jordegare för kreatur, redskap och annat, som han åt landbo till egendomens brukande öfverlemnad, skall uti landtboens lösören ega enahanda förmånsrätt, som lag allaredan tillerkänner honom för obetald atgåld af fast egendom. Ut i den nu föredragna 5:te punkten åter föreslår Utskottet, att, der jordegare, som åt annan till brukning upplåtit sin fasta egendom, äfven lemnat honom kreatur, redskap och annat till egendomens bruk, och dervid iakttagit vissa formaliteter, sådana lösören, eller hvad i stället derför sättes, ej må få tagas i mät för gäld, så länge legoaftalet räcker, och således hvarken för *jordegarens* gäld, eller för *landboens* gäld.

Erkännande det rättvisa, billiga och följdriktiga uti förslaget i 4:de punkten, hvars grund länge varit i vår lag erkänd, har jag äfven med min röst biträdt detsamma; men beträffande 5:te punkten, förefaller mig antagandet af deri framställda förslag såsom ett steg tillbaka i jurisprudens. Man varskar der ett minne af den bekanta lösöreköps-förordningen från år 1845, hvilken såsom sådan icke kan räknas till de lyckligaste produkterna af vår lagstiftning i nyare tider, ehuru den, i hvad de till bevisningen hörande formela föreskrifterna angår, dock har företräde framför det nu uppställda förslaget. Denna Förordning har till ändamål att bestämma, huruledes eganderätten till lösören, som köpare tillåtit få kvarblifva i säljarens vård, må kunna skyddas mot utmätning för säljarens gäld, och utsträcker ej principen längre än till detta på *köp* grundade förhållande. Det nu afgifna förslaget åter vill icke allenast utsträcka denna princip äfven till ett liknande, på arrendaftal om jord grundadt förhållande, utan ock gå ännu längre i så måtto, att omförmälda slag af lösören, som af jordegaren blifvit till arrendatoren för egendomens bruk öfverlemnade, skulle under hela arrendetiden vara skyddade mot utmätning för ej allenast arrendatorens, utan ock för jordegarens gäld, så snart en förteckning å dessa lösören med åsatta värden blifvit till förvar öfverlemnad åt kronofogde på landet, eller magistrat i stad.

Huruvida härvid förutsättes, att de sålunda öfverlemnade slagen af lösören skola under hela arrendetiden förblifva individuellt och identiskt desamma, derom yttrar sig ej förslaget uttryckligt; men af de der förökommade orden: »*eller hvad i stället derför sättes*», torde man dock kunna sluta, att identitet ej vore nödvändig. Om meningen är så lan, och om således de öfverlemnade lösörena under arrendetiden kunde, efter omständigheterna, utbytas eller ersättas med andra af samma slag

och art, så skulle omförmälda förteckning med sina åsatta värden, i fall af tvist, ej lända till synnerlig upplysning, och i alla fall hade varit af vigt, att Utskottet tydligen bestämt hvilkendera, antingen jordegaren eller brukaren, vore under löpande legotid berättigad, eller äfven efter omständigheterna förpligtad, att verkställa utbytet eller fullgöra ersättningen.

Endast i förbigående tillåter jag mig erinra om de bedrägerier af flerahanda slag, åt hvilka förslaget, upphöjdt till lag, kunde gifva upphof och stöd. Vigtigare är här att taga i betraktande, huruvida de principer, från hvilka förslaget utgår, hålla prof inför jurisprudenten och det praktiska lifvet, hvars rättsenliga upprätthållande dock utgör den positiva lagstiftningens ändamål.

Äfven med fara att af ytligheten beskyllas för theoretiska subtiliteter, ehuru de afse de mest praktiska förhållanden, får jag då påminna om, att, likasom rättsläran, vid de allmänna rättsbegreppens bestämmande, skiljer emellan individuella personer och juridiska eller sammansatta personligheter, så skiljer hon ock emellan individuella saker eller ting och juridiska eller sammansatta saker, och likasom juridiska personligheter bestå af flere, hvar för sig sjelfständiga personer, tänkte såsom en, så bestå ock juridiska saker af flera, individuellt hvar för sig af naturen eller ekonomiskt skiljda, likartade eller olikartade saker, tänkta såsom ett helt. Den juridiska personligheten kan ej af ögat ses eller med handen beröras; hon kan endast tänkas eller af förståndet fattas. Ingen kan t. ex. säga, huru den bolagsfirma, som heter N. N. et compagnie, ser ut; man kan endast fatta henne med begreppet. Likaså kan ej den juridiska saken såsom ett helt ses eller med handen beröras; den kan endast fattas med begreppet. Hvad man kan se, det är de individuella delarne. Båda, så väl den juridiska personligheten som den juridiska saken, äro *ett helt* endast genom delarnes *gemensamma bestämmelse* att tjena för ett gifvet ändamål, och så länge denna gemensamma bestämmelse fortfar, fortfar ock *det hela* att existera, om ock de individuella delar, af hvilka detta hela består, under tiden förändrats, afgått eller ersatts af andra.

Exempel på sådana, såsom ett juridiskt helt bestående saker äro: en fårhjord, ett holländeri, ett stuteri, ett varulager, en viss mängd åker eller körredskap eller inventarier, hvaråt en viss gemensam bestämmelse är gifven, o. s. v., och den benämning, hvarunder ett sådant helt i rättsläran förekommer, är den från Romerska rätten hemtade *universitas rerum*.

I vårt Svenska lagspråk finnes ej något häremot svarande ord; men att sjelfva begreppet der måste vara lika hemmastadt som i alla andra civiliserade folks lagstiftningar, och hos oss för det praktiska lifvets mångfaldiga förhållanden ega samma betydelse som hos andra folk, torde ej behöfva bevisas. En sådan *universitas rerum*, ett sådant juridiskt helt, kan lika väl vara föremål för rätt och rättighet, som en individuellt sjelfständig sak, och således äfven för eganderätt, nyttjande, panträtt, m. m., utan att de delar, som utgöra det hela, behöfva ständigt förblifva identiskt desamma, likasom t. ex. ett bolag icke upphör att vara samma bolag därför, att äldre ledamöter gå ut och nya träda in.

Och härmed återkommer jag till den förevarande hufvudfrågan, hvarvid min uppmärksamhet särskildt fästas vid följande yttrande af Utskottet. Man läser nemligen, sid. 9: »På sätt motionären erinrar, är det föga rådligt, att låta inventarier åtfölja ett arrende, enär icke någon säkerhet gifves, att icke inventarierna, *de der under tidens lopp förslitas och utbyttas mot nya, hvilka icke enligt vår lag ikläda sig de förras egenskap af jordegarens tillhörighet*, — snart kunna varda för arrendatorens gäld till annan person tagna i mät, etc.» Det är satsen, att nya inventarier, satta i stället för äldre förslitna eller utbytta, icke enligt vår lag ikläda sig de förras egenskap att vara jordegarens tillhörighet, som här förtjenar närmare pröfning, emedan deri ett hufvudmotiv till förslaget synes vara att söka.

Det är väl obestridligt, att lösören, för att nu hålla oss vid dem, hvilka åt annan utlegas eller utlånas, oförändradt förblifva utlegarens eller utlånarens tillhörighet och skola, så vidt möjligt, i samma stycke återställas, hvadan ock det utlegda eller utlånade löper för *egarens* risk, om det under tiden utan någons vållande förgås, eller annat ej är aftaladt. Men just här visar sig olikheten emellan individuellt existerande saker och de till en *universitas rerum* hörande delar, som bilda det hela, och utgöra ett helt endast genom sin gemensamma bestämmelse för ett visst ändamål. Egaren af det hela innehar väl ock, såsom en följd deraf, eganderätten till de individuella delarne, men om en sådan *universitas* blifvit åt en annan, enligt aftal, till bruk för ett visst ändamål öfverlåten, behöfver den sednare icke återställa detta hela uti samma *identiska* delar, utan endast till lika antal, af samma slag, och jemngoda med dem, han emottog; hvadan, om någon sådan del under brukningstiden upphört att finnas till, den kan ersättas med en annan af samma slag, hvilken då »ikläder sig den förras egenskap af egarens tillhörighet», för att här begagna Lag-Utskottets ord, ehuru i motsats till hvad det påstått.

Om således en jordegare, på samma gång han åt en arrendator öfverlåter sin jordegendom, bortarrenderar åt honom sin ladugård med ett visst antal kreatur enligt förteckning med åsatta värden, eller vissa andra inventarier enligt förteckning, eller ett holländeri, ett schäferi, m. m. d. och arrendatoren öfvertager en sådan *universitas rerum* med förbindelse att återställa densamma jemngod vid arrendetidens utgång, så följer af ett sådant legoaftal: 1) att eganderätten till *det hela* förblir hos den ursprungliga egaren; 2) att arrendatoren öfvertager risken för de individuella delarne; och 3) att de åsatta värdena icke befria arrendatoren från skyldigheten att vid den aftalade tidens utgång återställa delarne in natura, utan hafva endast till ändamål att reglera värdet emellan det som emottogs och det som återställes, hvarför ock en ny värdering i det sednare hänseendet blir erforderlig. Då likväl vår lag i allmänhet, i afseende å kontrakter, lemnar åt kontrahenterna rättighet att aftala om, och bestämma villkoren i allt hvad som icke angår sjelfva kontraktets väsende, hyllande regeln: förord bryter lag, kan i afseende å *risken* aftal om ett annat förhållande uppgöras. I den Franska Code civil, der kontrakter af hithörande art kallas *cheptel*, bail à cheptel, förekomma, rörande skyldigheten att vidkännas risken, särskilda bestämmelser, allt efter den andel i afkastningen och huruvida den skall

erläggas in natura eller i penningar, som egaren sig förbehållit. Är det aftaladt, att ladugård skall åtfölja jordarrendet (*cheptel de fer*), och således afkastningen tillfalla arrendatoren, bör han ock vidkännas hela risken och vid arrendetidens utgång återställa ladugården, väl icke i samma identiska delar, men till lika antal och jemngoda med dem, han emottog. I de Tyska lagarne kallas sådana kontrakt *Eisernviehvertrag*.

Hade nu Lag-Utskottet, då det, med anledning af den väckta motionen, skulle behandla frågan om det, »skydd, lagstiftaren borde bereda åt sådana jordarrendeafstal, hvarigenom jordegare upplåter åt sin arrendator *jemväl* sina gårdsinventarier», och hvartill kreatur och redskap äfven räknas, fästat uppmärksamheten på ofvan anförda förhållanden och, i enlighet med dithörande grundsatser, antingen utarbetat ett förslag till kompletterande af vår lag rörande jordlega, eller ock eljest utredt frågan, skulle sådant utan tvifvel varit en vinst för det hela. Det förslag, Utskottet framlagt, har deremot nu ställt sig på en origtig princip, och därför äfven kommit till ett resultat, som på det bestämdaste ingriper i andra rättsförhållanden.

Att, derest i bo, der utmätning skall ske, finnes *annan mans* gods, detta ej må i mät gå, är en af eganderättens begrepp samt af värden utaf alla dermed i samband stående rättsförhållanden härflytande rättsregel, hvilken vår lag till öfverflöd ej allenast i allmänhet, utan ock i fråga om gälds betalning ur makars bo och i bo, som till konkurs upplåtits, med bestämda ord fastställt; hvadan det ej kan vara tvifvel underkastadt, att kreatur, redskap och annat, som jordegare åt arrendator af hans jordegendom till bruk och nyttjande upplåtit, icke kan för arrendatorens gäld i mät tagas. Icke heller kan, om arrendatoren råkar i konkurstillstånd, sådan lösegendom qvarhållas för konkursmassan, eller jordegaren förpligtas att därför vid konkursen utsöka sin rätt allenast såsom för fordran, och om något sådant inträffat, som en föregående talare här utförligt berättat, så är det ej lagens, utan de juristers fel, som haft att vårda och pröfva hans rätt, när lag om konkursbo uttryckligen stadgar, att hvad i gäldenärs bo finnes, som hörer annan till, det skall först uttagas. Något verkligt behof af den föreslagna nya lagen, så vidt den afser förbud mot utmätning af omförmälda slags lösören för *arrendatorens* gäld, finnes således icke. Gifves det då något tillräckligt skäl för dess godkännande med hänsigt till utmätning af sådan egendom för *jordegarens* gäld?

En reservant har besvarat denna fråga med *nej*, på den grund, att stadgandet i Utsöknings-balken, att all utmätning skall ske utan förfång af den rätt, annan till gäldenärs egendom eger, här skulle hafva till följd, att arrendatorens *nyttjanderätt*, som icke finge förringas, redan nu lade hinder i vägen mot utmätning af sådana inventarier för jordegarens gäld; hvaremot en annan ledamot af Lag-Utskottet under diskussionen gifvit tillkänna, att han biträdt förslaget, för att det måtte blifva bestämdt, att arrendatorens kontraktsenliga nyttjanderätt ej bör få genom utmätning för jordegarens gäld rubbas.

I afseende härå får jag erinra om, att, då i fråga om jord eller annan fastighet den gamla satsen: »köp bryter legostämman» ännu är gällande, så vida ej arrende- eller legokontraktet blifvit i vederbörlig ordning intecknad, i hvilken händelse det dock ej heller gäller mot

äldre inteckningsinnehafvare, så följer deraf, att, äfven om meningen med det framlagda förslaget nu vore, att åt arrendators nyttjanderätt till den af jordegaren åt honom upplåtna ladugård, eller annan inventariemassa begära skydd mot jordegarens borgenärer, frågan ingalunda kunde anses genom detta förslag vara fullständigt löst och ordnad, med mindre än att nya bestämmelser tillkomma, som reglerade densamma med hänsigt till jordegarens borgenärer *före* och *efter* legoafstålets afslutande; och gäller denna anmärkning äfven nyssnämnde *reservants* yttrande, att arrendatorens nyttjanderätt till inventarierna icke skulle kunna föringas genom deras utmätning för jordegarens gäld, emedan det i lag är stadgadt, att all utmätning skall ske utan förfång af den rätt, annan till gäldenärens gods eger, ty för det första måste ock i fråga om dessa *lösören* jordegarens äldre borgenärer hafva bättre rätt till inventarierna, än den sedermera tillkomne arrendatoren, och för det andra visar 17 Kap. Handelsbalken, att endast pant i handom samt vissa andra der uppgifna förhållanden medföra för fordringsegaren en sakrätt, som gäller framför sjelfva eganderätten i de lösören, hvilka derföre utgöra föremål.

På alla dessa skäl slutar jag med hvad jag begynte, eller den anmärkning, att antagande af förslaget i 5:te punkten vore, efter mitt omdöme, ett steg tillbaka i jurisprudence, och hemställer derföre om afslag derå.

Herr von Möller: Herrarne må ej tro, att jag ännar till besvarande upptaga den siste värde talarens lärda och sakrika yttrande; jag är ej så hemma i juridiken, att jag kan eller vill inlåta mig i någon tvist med honom. Jag har egentligen uppträdt, för att bemöta en annan talare, hvilken, oakadt att han förklarade sig gilla motionens syfte, likväl icke ansåg sig kunna biträda densamma, samt uppgaf praktiska skäl för dess förkastande. Han yttrade nemligen, att, om en jordegare till en arrendator lemnat dåliga kor af ringa värde, men arrendatoren under tiden förbättrar sin ladugård och sätter in goda kor i de dåligas ställe, så skulle jordegaren kunna vinna rätt till de nya korna, oakadt att de hade högre värde. Jag tror dock, att ett sådant fall, som den ärade talaren befarade, ej kan inträffa. Här står nemligen: »göre derå förteckning med utsatta värden». Jordegaren kan således icke i de vexlande inventarierna få rätt till mera, än deras värde. Han yttrade vidare, att en mångfald af missbruk och bedrägerier skulle blifva möjliga, i fall det ifrågasatta stadgandet ginge igenom, och han anförde såsom exempel derpå, att, om en jordegare, som var på väg, att, som man säger, komma af sig, arrenderade ut sin egendom med inventarier, så hade han derigenom betagit sina fordringsegare möjligheten att under arrendetiden taga inventarierna i mät för jordegarens gäld. Men, Mine Herrar, så kan ju äfven arrende af jordegendom utan inventarier missbrukas; man kan väl ganska lätt tänka sig, att ett falskt arrendekontrakt kan uppgöras till förfång för jordegarens borgenärer. Och fastän egendomen är utarrenderad, kan dess egare nog ändå försättas i konkurs och egendomen jemte inventarierna på konkursauktionen försäljas, så vida ej arrendekontraktet genom fullgod inteckning är till sitt bestånd garanteradt. För min del kan jag såle-

des ej finna, hvarken att det skulle vara så orimligt, eller så farligt, att löseegendom bindes vid fastighet. Och om än missbruk kunna begås, derest rätt att så förfara med lösören beviljas jordegaren, så ber jag dock Herrar jurister säga mig, om det finnes någon lag, eller endast något enstaka lagrum, sådant, att icke i skydd af detsamma missbruk kunna begås. För min del tror jag dock, att alla de farhågor, som man här uttryckt, ej äro grundade, och att, derest ifrågavarande punkt blir antagen, erfarenheten skall visa, att de mycket omtalade missbruken skola blifva få och af ringa betydelse mot den stora nytta, som stadgandet i öfrigt kan och måste medföra. Jag får derföre påyrka bifall till förslaget.

Herr Tornerhjelm: Grefve Sparre har yttrat, att han ej skulle plåga Kammaren längre, och samma löfte kunde jag väl också gifva, om icke Grefve Sparre redan plågat mig så mycket, att jag nödgades gifva honom litet igen. Jag har i hans uppträdande här i afton känt igen hans gamla vanliga taktik, hvilken jag, under hans och min politiska bana, ofta förut kommit i tillfälle att erfara. Han har talat här om kor, som skulle vara värda 50 R:dr, tror jag, och andra kor, som skulle vara värda 120 R:dr, och har sagt, att, om arrendatoren fick mottaga kor af det förra slaget, skulle ifrågavarande lagstadgande kunna föranleda, att han fick lemna ifrån sig, vid arrendetidens slut, kor af det sednare slaget. Men jag vill göra honom uppmärksam derpå, att i sådant fall måste t. ex. tre af de förra korna anses uppväga två af de sednare. Det är nemligen i förslaget endast afsedt, att erhålla godtgörelse för värdet af de inventarier, som blifvit lemnade; något så orimligt, som att förslaget skulle afse förpligtelse för arrendatoren att lemna tillbaka mångdubbelt dyrbarare inventarier, än han mottagit, kan ej med fog tillvitas Lag-Utskottet.

Till försvar för Betänkandet torde måhända den siste talarrens yttrande hafva varit tillfyllestgörande. Jag vill blott tillägga, att jag inom lagstifningen fordrar annat än bara principer, jag fordrar praktiskt nyttiga stadganden och sunda, tillämpliga rättsbegrepp. Och då det här föreslagna stadgandet har sin fulla motsvarighet inom Frankrikes, Tysklands och Englands lagstifningar, tyckes det mig, som om vi ej behöfde befara, att det skulle för oss medföra några vådor. Det skall ju dessutom, innan det vinner kraft af lag, undergå Högsta Domstolens och slutligen Kongl. Maj:ts pröfning, och vid sådant förhållande anser jag det ej vara med någon fara förenadt, att bifalla detsamma. Derföre får jag nu också för tredje och sista gången yrka, att Kammaren måtte antaga Lag-Utskottets förevarande förslag.

Sedan öfverläggningen förklarats avslutad, förmälde Herr Grefven och Talmannen, att derunder yrkats bifall till Utskottets ifrågavarande hemställan och afslag derå.

Då, vid framställd proposition på bifall till Utskottets hemställan, starka ja hördes, förklarades ja hafva varit öfvervägande.

Votering begärdes, hvarefter uppsattes och godkändes följande voteringsproposition:

»Den, som bifaller hvad Utskottet uti denna hemställan föreslagit, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har Kammaren afslagit detta förslag.

Och befunnos efter omröstningens slut, sedan en voteringsedel blifvit undantagen och förseglad, samt de öfriga öppnade, rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 46;

Nej — 34.

Första hemställan å sid. 11.

Bifölls.

Andra hemställan å samma sida.

Herr von Möller: Jag underkastar mig visserligen det slut, hvartill Utskottet kommit, men kan dock ej gilla Utskottets motiver. Jag hade föreslagit, att, om man vid ett aftal å båda sidor öfverenskommit att skjuta under gode män de tvister, som deraf kunde uppkomma, så skulle ett sådant aftal vara förbindande. Utskottet hänvisar nu till 4 Kap. 15 § Utsöknings-balken, och påstår, att denna § redan innehåller det af mig föreslagna stadgandet. Härmed må vara huru som helst, — åsigterna derom äro bland skicklige jurister delade — men Utskottet synes mig hafva fått söka särdeles långväga skäl för sitt påstående, då Utskottet såsom stöd anført till och med öfverskriften på ett kapitel, nemligen det 4:de i Utsöknings-balken. Såsom jag redan yttrat, vill jag dock ej yrka afslag å Utskottets hemställan.

Bifölls.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets Utlåtande, N:o 66, i anledning af väckt motion om upphörande af frälsemäns forum privilegiet.

Bifölls.

Föredrogs ånyo Lag-Utskottets Utlåtande N:o 67, i anledning af väckta motioner, åsyftande ändringar i Kongl. Förordningarne den 21 Mars 1862, om kommunalstyrelse på landet, om kommunalstyrelse i stad och om landsting.

Utskottets hemställan å sidd. 4, 10, 11 och 12.

Biföllos.

Utskottets hemställan å sid. 13.

Herr Faxé: Mot Utskottets hemställan i förevarande punkt har jag reserverat mig. Den föreslagna förändringen, som skulle afhjelpa ett förment missförhållande, skulle dock framkalla ett annat, eller att, då den, som vore uppförd till fem fyrkar för annan än jordbruksfastighet, erhöle rösträtt enligt Riksdags-ordningen, deremot samma fyrktal för jordbruksfastighet, hvilket fyrktal belöper för en sådan fastighets värde af 7 till 800 R:dr med respektive 21 eller 24 öres bevilling, icke medförde en dylik rättighet. Det hufvudsakliga skälet, hvarföre jag motsätter mig Utskottets förslag, är dock, att förändringen är af så ringa betydelse, att man ej för den bör ändra en så ytterst vigtig författning som kommunallagen, på hvilken vår Representation hvilar. Jag yrkar således afslag.

Grefve Sparre, Eric: Jag erkänner visserligen, att den föreslagna förändringen ej kan hänföras till klassen af högst nödiga eller nyttiga förändringar, men då det onekligen ligger en oegentlighet i det nu gällande stadgandet, och då denna skulle genom antagandet af Utskottets förslag afhjelpas, vågar jag hemställa om bifall.

Herr Hasselrot: Jag instämmer med den siste värde talaren. Genom Utskottets förslag afhjelpes icke allenast en oegentlighet, utan en ren orättvisa.

Grefve af Ugglas: Då den ifrågavarande förändringen, på sätt Grefve Sparre erkänt, hvarken är nödig eller nyttig, och då den alltid skulle till en viss grad rubba grunderna för representationsrätten, torde alla skäl tala för afslag af Utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats afslutad, förmälde Herr Grefven och Talmannen, att derunder yrkats bifall till Utskottets hemställan och afslag derå; och efter det framställd proposition på bifall blifvit med starka nej besvarad, förklarades, vid gjord proposition på afslag, ja hafva varit öfvervägande.

Hvad Utskottet i detta Utlåtande i öfrigt hemställt, bifölls.

Föredrogs ånyo utdrag af protokollet, hållet hos Andra Kammarren den 16 i denna månad N:o 263, med delgifvande af Kammarrens beslut vid föredragningen af dess Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 28, i anledning af motioner angående förändrade grunder för embets- och tjänstemäns aflöning, samt om ändring i gällande författning rörande expeditionslösen.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, att Andra Kammarrens berörda beslut måtte punktvis föredragas, hvilket bifölls.

Utskottets hemställan å sid. 8 momentet 4.

Herr von Gegerfelt: Det ligger i sakens natur, att, när embets- och tjänstemäns löner äro beroende af sportler, så måste deras inkomster vexla år efter annat och vexla i högre grad än arbetet. I följd af dessa förhållanden hafva under sednare åren, som varit lyckliga för landssekreterarne, men olyckliga för nästan alla andra samhällsklasser, nämnde enbetsmäns löner stigit högst betydligt, men man måste betänka, att en reglering af sportelväsendet måste beräknas efter medeltalet för flera år, och ej efter de exceptionela förhållanden, som nu inträffat. Att endast på grund af sista årens erfarenhet ändra expeditionstaxan, torde sålunda ej vara lämpligt. Fäster man sig åter vid de af Andra Kammaren beslutade förändringar, så torde dessa i intet afseende vara lämpliga. De afse nedsättning i lösen för alla kommunikationsresolutioner och för de utslag i ansökningsmål, der den sökte ej inkommit med förklaring. Lösen för en kommunikationsresolution är 75 öre; för detta skall landssekreteraren mottaga handlingen, granska den, inregistrera den, åteckna resolution och slutligen tillhandahålla den för parten. Skall detta arbete fullt betalas, torde den ifrågasatta nedprutningen blifva alltför obetydlig, för att kunna föranleda Riksdagen att ingå till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan om revision af expeditionstaxan i denna del. Den andra förändringen skulle afse en nedsättning i lösen för alla utslag, der den förklarande ej förklarat sig. Enligt min öfvertygelse finnes ej någon rimlig grund för att bestämma särskild lösen för den händelse, att ena parten förklarat sig, och särskild, i händelse han underlåtit detta. Besväret med utslaget författande är ungefär lika i båda fallen, och förändringen skulle ju verka derhän, att den, som fullgjort sin förklaringskyldighet, derigenom ådroge sig den påföljd, att få betala högre lösen.

Hvad andra momentet angår, som rör nedsättning i lösen för vissa underrättsexpeditioner, så får jag erinra derom, att domrarnes inkomster genom den på senare tiden vidtagna reglering af domsagorna så betydligt nedsatts, att de ej torde tåla någon förminskning. Domrarne hafva i öfrigt fått sig pålagda en mängd nya göromål, som taga deras tid i anspråk och påkalla ökad biträde, och särskildt hvad tillsynen öfver förmynderskap angår, har denna genom 1861 års författning blifvit så onerös, att domrarne väl behöfva den godtgörelse, som de igenom ifrågavarande lösen erhålla. På dessa grunder yrkar jag afslag å båda momenten.

Herr de Laval: Ehuru en sådan hemställan, som Utskottet föreslagit, måhända torde kunna anses föga skadlig, då den undersökning, som deraf kan föranledas, sannolikt måste blifva dess enda påföljd, helst Utskottet medgifvit, att taxan på lösen för expeditioner hos Konungens Befallningshafvande och andra exsekutionssäten icke kan anses i allmänhet öfverstiga en skälig ersättning för den möda, som å expeditionerna nedläggas; så föranlätas jag dock till Kammarens beprövande ifrågasätta lämpligheten af en sådan hemställan.

Förslaget afser en icke oväsentlig partiel rubbning uti expeditionstaxans enkla, systematiska bestämmelser. På grund af tillfälliga och

öfvergående förhållanden torde det icke vara skäl att så sönderrycka desamma. Kan det vara lämpligt, att stämningen till exsekutionssätet betalas ringare än till underdomstolen i mål af samma beskaffenhet, eller vid endera af dem, olika i mål af olika beskaffenhet? Om en fordringsegare af tillfälliga omständigheter hindras att i skuldfordringsmål inom viss tid delgifva stämning till underdomstol, så går hela kostnaden därför för honom förlorad. Så är icke förhållandet, om han anhängiggör målet hos exsekutor. Kan han då anses hafva anledning att erlægga mindre lösen för stämningen till sistnämnda myndighet?

Förefinnes väl någon anledning att bestämma lösen för expeditioner i enkla skuldfordringsmål olika vid underdomstol och exsekutionssäte? Sådana mål kunna hos begge myndigheterna expedieras efter formulär och hos domstolen vida kortare, och i följd deraf med mindre kostnad och mindre arbete.

Kan det vara skäligt, att, om en gäldenär i skriftlig förklaring hos länsstyrelsen erkänner sin skuld, hvilket icke sällan händer, lösen för det blifvande utslaget då skall, såsom förslaget innehåller, blifva annorlunda och högre, än om han underlåter att sig öfver krafvet förklara, i hvilket fall beslutet ostridigt påkallar en omständligare pröfning och vidlyftigare expedition? Svaret å dessa frågor torde endast kunna blifva nekande.

Då lagsökningskostnaderna, om förslaget vinner afsedd framgång, måste vid exsekutionssätena blifva ringare än vid underdomstolarne, så komma de mål af sådan beskaffenhet, som nu der handläggas, att förflyttas till exsekutionssätena. De på sådant sätt ökade göromålen derstädes, fordra jemväl ökade arbetskrafter, och de genom lösens nedsättning minskade inkomsterna torde då visa sig dertill otillräckliga.

När, och om en klok hushållning och sparsamhet hos landets befolkning återför till de ekonomiska förhållanden, som det rum före år 1855, så inträder åter det vida afundsvärdare förhållande, som måste påkalla den af Utskottet föreslagna ersättningen af allmänna medel till expeditionshafvande; men huru bestämma den? Männe till vexlande belopp allt efter de för hvarje år och hvarje ort olika anspråken och behöfven på arbete i tjensten och medel för de nödvändiga lefnadskostnaderna?

Denna ersättning kan aldrig blifva fullt rättvis, tillfredsställande och ändamålsenlig.

I betraktande af detta allt, och då, på sätt Utskottet i den föregående punkten upplyst, frågan om landssekreterarens löneinkomster ingår i den på Kongl. Maj:ts nådiga pröfning redan beroende allmänna löne reglering för landsstaten, får jag vördsamt yrka: att Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts, af nämnda Kammare godkända, förslag, angående framställning till Kongl. Maj:t om nedsättning af lösen hos Konungens Befallningshafvande och exsekutionssäten för kommunikationsresolutioner, och för utslag i ansökningsmål, deri den sökte icke med förklaring inkommit, måtte af Kammaren ogillas och afslås.

Grefve Sparre, Eric: I händelse man egentligen skulle vinna något genom ett bifall till första punkten, skulle det kanske vara skäl att besluta en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, men då den

ifrågasatta nedsättningen blir så obetydlig, att lagsökningskostnaden nu skulle föga minska, då man kan hoppas, att de exceptionela förhållanden, som förorsakat tillökningen i landssekreterarnes inkomster, snart skola upphöra, och då Kongl. Maj:t lär vara betänkt på att vidtaga jemkningar i landstatens löner, saknar jag för närvarande anledning att tillstyrka en sådan skrifvelse.

I afseende å den andra punkten, instämmer jag helt och hållet med den förste talaren. Domrarnes göromål i afseende å förmyndareväsendet äro genom 1862 års förordning så betydligt ökade, att någon nedsättning af deras inkomster ej bör ifrågakomma. Jag yrkar således afslag å båda punkterna.

Sedan Herr Grefven och Talmannen, med förmälan, att bifall till berörda hemställan icke blifvit af någon talare yrkad, utan endast afslag, framställt proposition på bifall, men denna blifvit med nej besvarad, gjordes proposition på afslag, hvarvid ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Utskottets hemställan å sid. 8, momentet 5.

Herr von Gegerfelt: Hvad jag förut yttrat om att domrarnes inkomster icke i allmänhet tåla någon nedsättning, gäller äfven här. Ett skäl för bifall till punkten skulle möjligen vara, att konsekvens bör finnas mellan stadgandena angående lösen för bouppteckningar och angående kartering af desamma. Rikets Ständer beslöto nemligen vid 1862—1863 års riksdag, att vid kartering afdrag skulle ske för efterlevande makas giftorätt — men detta var en eftergift, som Staten på goda skäl kunde göra, men som ej bör inverka på domrarnes inkomster. Om emellertid Kammaren för konsekvensens skull vill bifalla punkten, så får jag erinra om, att äfven den skala, som för närvarande gäller vid lösen af bouppteckningar, borde upphöra. Enligt expeditionstaxan utgår nemligen lösen för hvarje 100 R:dr af boets behållning till och med 15,000 R:dr med 20 öre, från 15,000 till och med 30,000 med 10 öre och från 30,000 och allt vidare med 5 öre, och således ju rikare boet är, ju mindre blir proportionsvis lösen för bouppteckningen. Karteringen rättar sig deremot uteslutande efter boets tillstånd. Jag vill dock ej påyrka en sådan förändring, men jag framställer den såsom något, hvilket bör tagas i betraktande af dem, som påyrka expeditionstaxans bringande i konsekvens med stämpelpappersförordningen. För närvarande yrkar jag afslag å punkten.

Herr Faxé: Jag tillåter mig fästa uppmärksamheten å det orimliga i det nu föreslagna stadgandet, ehuru jag medger, att samma orimlighet redan förefinnes i Charta-sigillata-förordningen. Denna stadgar, att vid karteringen undantag skall göras för efterlevande makas giftorätt, hvilken alltid skall beräknas till hälften af behållningen. Men, om nu hela boet tillhörde den döde, så är det väl orimligt, att hälften skall anses vara den andras giftorätt. Då jag ej anser skäl vara för handen att införa denna orimlighet äfven i expeditionstaxan, får jag yrka afslag.

Sedan Herr Grefven och Talmannen, med förmälan, att bifall till berörda hemställan icke blifvit af någon talare yrkadt, utan endast afslag, framställt proposition på bifall, men denna blifvit med nej besvarad, gjordes proposition på afslag, hvarvid ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo utdrag af protokollet, hållet hos Andra Kammaren den 6 i denna månad, N:o 264, med delgifvande af Kammarens beslut vid föredragningen af dess Tillfälliga Utskotts Betänkande N:o 29, i anledning af återremiss af Utskottets Betänkande N:o 7.

Herr von Gegerfelt: Då Andra Kammarens Tillfälliga Utskott första gången afgaf Betänkande angående förevarande motion, var det afstyrkande och detta på skäl, som syntes mig fullt giltiga. Jag anser ej behöfligt, att nu ingå på dessa skäl, utan får endast förklara, att, äfven om skäl till förändring i städernas auktionsväsende skulle förefinnas, så är denna fråga ej af en sådan vikt, att Riksdagen dermed bör taga befattning, och sålunda öka den massa af skrivelser med reformförslag, som, i följd af föregående beslut, Riksdagen afgifvit eller skall afgifva. Hvarje särskild stad kan mycket väl, om den finner sig dertill befogad, åstadkomma en sådan förändring och sedan derå i laga ordning erhålla Kongl. Maj:ts fastställelse.

Jag yrkar afslag.

Sedan framställd proposition på bifall till Utskottets hemställan blifvit med nej besvarad, gjordes proposition på afslag, hvarvid ja förklarades hafva varit öfvervägande.

Föredrogs ånyo och begärdes på bordet Stats-Utskottets Utlåtande N:o 72, i anledning af väckta motioner, angående skjutsningsbesvärets ordnande.

Föredrogs ånyo utdrag af protokollet, hållet i Andra Kammaren den 18 i denna månad, N:o 274, med delgifvande af Kammarens beslut vid behandlingen af dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 33, med anledning af Herr P. Siljeströms motion angående folkundervisningen.

Begärdes på bordet.

Föredrogs ånyo och begärdes på bordet Stats-Utskottets Utlåtanden och Memorial:

N:o 73, i anledning af väckt motion, om utbetalning förskottsvis af Statens tjenstemäns löner samt indragning till Statsverket af utarrenderade militieboställen m. m.;

N:o 74, i anledning af väckt motion, om nedsättning i tjenstemäns löner, indragning af öfverflödiga embetsverk;

N:o 75, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga Proposition, angående anslag till ombyggande och reparation af de Kongl. hofstallen å Blasieholmen och vid Röda Bodarne;

N:o 76, i anledning af väckta motioner, angående kronobrefbärings-skyldighetens skiljande från jordbruket och öfvertagande af Staten;

N:o 77, med förslag till voteringspropositioner, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut, rörande 50:de punkten i Stats-Utskottets Utlåtande N:o 36 och 3:dje punkten i Utlåtandet N:o 39;

N:o 79, om anvisande af de i Regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor;

N:o 80, med förslag till voteringsproposition, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut, i fråga om ersättning till Herr Henrik Hansson för resekostnad till och från Riksdagen i sistlidne Januari månad;

N:o 81, med förslag till voteringsproposition, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut, i fråga om anslag för myrutdikningar och vattenaftappningar i de norra länen; och

N:o 82, med förslag till voteringsproposition, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i frågor, rörande anslag till fortsättande af Statens jernvägsbyggnader.

Föredrogs ånyo och begärdes på bordet Bevillnings-Utskottets Utlåtande N:o 19, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i afseende å Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 16, angående vilkoren för bränvinstillverkning.

Föredrogs och begärdes på bordet Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 18, i anledning af återremiss i viss del af Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 19, angående allmänna bevillningen.

Herr Wærn, C. F., väckte motion, N:o 81, angående bestämmande af vilkoren för lyftande af det statsbidrag, som blifvit anvisadt för åstadkommande medelst kanal och slussar af en förening mellan sjöarne Östra och Westra Silen.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{1}{4}$ 10 e. m.

In fidem
Walfrid Billing.